

BAAC

ONDERZOEKS- EN
ADVIESBUREAU

Sint-Michielsgestel Plangebied kasteel Oud-Herlaer

BOUWHISTORISCHE OPNAME EN
INVENTARISEREND VELDONDERZOEK (VERKENNENDE FASE)

BAAC RAPPORT A-16.0056

AUGUSTUS 2016

Auteurs:

DRS. J.R. MOOREN
& DRS. C.C.
KALISVAART

Status:

DEFINITIEF

COLOFON

ISSN:	1873-9350
AUTEUR(S): MET EEN BIJDRAGE VAN VELDMEDEWERKERS:	DRS. J.R. MOOREN & DRS. C.C. KALISVAART DRS. T. HOOGENDIJK DRS. P. KIMENAI, IR. R. GRUBEN, DRS. C.C. KALISVAART, DRS. J.R. MOOREN. I.J. CLEIJNE, W. BECKS DRS. T. HOOGENDIJK
VONDSTDETERMINATIE:	DRS. C.C. KALISVAART & J. VAN GESTEL
CARTOGRAFIE:	GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL / BAAC BV TE 'S-HERTOGENBOSCH
COPYRIGHT:	DRS. I.J. CLEIJNE
AUTORISATIE (ARCHEOLOOG):	IR. R. GRUBEN
CONTROLE (BOUWHISTORICUS):	

23-08-2016

23-08-2016

© BAAC, 'S-HERTOGENBOSCH (2016)
BAAC AANVAARDT GEEN AANSPRAKELIJKHEID VOOR EVENTUELE SCHADE VOORTVLOEIEND UIT DE TOEPASSING VAN DE
ADVIEZEN OF HET GEBRUIK VAN DE RESULTATEN VAN DIT ONDERZOEK.

BAAC BV

ONDERZOEKS- EN ADVIESBUREAU VOOR BOUWHISTORIE, ARCHEOLOGIE, ARCHITECTUUR- EN
CULTUURHISTORIE

GRAAF VAN SOLMSWEG 103
5222 BS 'S-HERTOGENBOSCH
TEL.: (073) 61 36 219
FAX: (073) 61 49 877
E-MAIL: DENBOSCH@BAAC.NL

POSTBUS 2015
7420 AA DEVENTER
TEL.: (0570) 67 00 55
FAX: (0570) 61 84 30
E-MAIL: DEVENTER@BAAC.NL

Inhoud

SAMENVATTING	6
1 INLEIDING	7
1.1 Onderzoekskader	7
1.2 Ligging van het gebied	8
1.3 Administratieve gegevens	10
2 BUREAUONDERZOEK	11
2.1 Werkwijze	11
2.2 Landschappelijke ontwikkeling	11
2.3 Bewoningsgeschiedenis	14
2.3.1 INLEIDING	14
2.3.2 HISTORIE	14
2.3.3 ARCHEOLOGIE	21
2.4 Archeologische verwachting	22
3 INVENTARISEREND VELDONDERZOEK	24
3.1 Werkwijze	24
3.2 Veldwaarnemingen	27
3.3 Verkennend booronderzoek	28
3.3.1 LITHOLOGIE EN BODEMOPBOUW	28
3.4 Bouwhistorische opname muurwerk	31
3.4.1 MUURWERK	31
3.4.2 VONDSTMATERIAAL	38
3.5 Archeologische interpretatie	40
4 CONCLUSIE EN AANBEVELINGEN	43
5 GERAADPLEEGDE BRONNEN	49
LITERATUUR	49
49	
WEBSITES	50
LIJST VAN AFBEELDINGEN	51
BIJLAGEN	53
BIJLAGE 1	GEOLOGISCHE EN ARCHEOLOGISCHE PERIODEN
BIJLAGE 2	GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART
BIJLAGE 3	CULTUURHISTORISCHE WAARDENKAART
BIJLAGE 4	ALLE SPOREN KAART
BIJLAGE 5	BOORPUNTENKAART OP AHN
BIJLAGE 6	BOORBESCHRIJVINGEN
BIJLAGE 7	ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART
BIJLAGE 8	BEGRIPPENLIJST

Samenvatting

TIJDENS EEN ASBESTSANERING WERDEN OP HET BOERDERIJERF OUD-HERLAER NR.1, TER HOOGTE VAN DE HOOFDBURCHT VAN HET MIDDELEEUWSE KASTEEL OUD-HERLAER, MUURRESTEN GEVONDEN VLAK ONDER DE BESTRATING. BESLOTEN IS OM DEZE MUURRESTEN BOUWHISTORISCH TE DOCUMENTEREN. TEVENS IS EEN INVENTARISEREND VELDONDERZOEK IN DE VORM VAN EEN VERKENNEND BOORONDERZOEK VERRICHT OP EN RONDOM DE KASTEELHEUVEL.

OUD-HERLAER IS GELEGEN TEN NOORDWESTEN VAN HALDER IN DE GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL IN HET RIVIERDAL VAN DE DOMMEL. KASTEEL HERLAER BLIJKT GEBOUWD TE ZIJN OP EEN NATUURLIJKE DEKZANDWELVING IN DIT DAL. TER PLEKKE VAN DE KASTEELHEUVEL WORDT HET DEKZAND AFGEDEKT DOOR MEERDERE ANTROPOGENE OPHOOGPAKKETTEN MET EEN TOTALE DIKTE VAN CIRCA 3 METER. DE ONDERSTE OPHOGINGSPAKKETTEN KUNNEN MISSCHIEN GERELATEERD WORDEN AAN BOUWFASEN UIT DE VOLLE EN LATE MIDDELEEUWEN WAARBIJ GEDACHT KAN WORDEN AAN EEN MOTTEKASTEEL EN/OF EEN ONREGELMATIG RONDE BURCHT. HET AANGETROFFEN MUURWERK BETREFT RESTEN VAN EEN ZAALBOUW, EEN RONDLOPENDE OMMURING, EEN POORTGEBOUW, EEN ZIJVLEUGEL VAN DE ZAALBOUW EN EEN INTRAMURALE WATERPUT. DE ZAALBOUW DATEERT WAARSCHIJNLIJK UIT DE TWEEDE HELFT VAN DE 14^e EEUW. HET OVERIGE MUURWERK KON NIET GEDATEERD WORDEN, MAAR DATEERT WAARSCHIJNLIJK EVENEENS UIT DE 14^e OF 15^e EEUW OF KORT DAARNA. OMSTREEKS 1736 IS HET KASTEEL GESLOOPT ZODAT IN IEDER GEVAL EEN *TERMINUS ANTE QUEM* BEKEND IS.

DE LIGGING VAN EEN EVENTUELE VOORBURCHT MET GRACHTEN KAN AFGELEID WORDEN UIT DE PERCELERING ZOALS WEERGEGEVEN OP DE KADAstrALE KAART UIT 1811-1832. IN DE 20^e EEUW IS DIT PERCEEL OPGEHOOGD MET EEN DIK PAKKET ZAND. UIT BOORONDERZOEK IS GEBLEKEN DAT DE GRENZEN VAN DE PERCELERING OVEREENKOMEN MET DE LIGGING VAN EEN WATERGANG. OF HET INDERDAAD EEN GRACHT BETREFT, EN WELKE DATERING EN FASERING DEZE HEEFT IS NIET BEKEND. DE OMVANG EN LIGGING VAN DE HOOFDGRACHT RONDOM DE HOOFDBURCHT EN EEN AFVOERGRACHT BLIJKEN NIET OVEREEN TE KOMEN MET DE KADAstrALE KAART UIT 1811-1832. DE GRACHT OM DE HOOFDBURCHT IS IN HET VERLEDEN BREDER GEWEEST EN DE LIGGING VAN EEN AFVOERGRACHT WIJKT ENIGSZINS AF.

ER ZIJN PLANNEN OM HET KASTEELTERREIN IN DE TOEKOMST TE ONTWIKKELEN. OP DIT MOMENT IS ONBEKEND WAT DIT ZAL BETEKENEN VOOR DE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN. AANGEZIEN DE RESTEN VAN HET KASTEEL EN DE GRACHTEN UITSTEKEND BEWAARD ZIJN GEBLEVEN EN DE HISTORISCHE WAARDE VAN HET KASTEEL ZEER GROOT IS, BEVEELT BAAC EEN VERVOLGONDERZOEK AAN INDIEN ER GRONDWERKZAAMHEDEN PLAATS GAAN VINDEN.

1 Inleiding

1.1 Onderzoekskader

IN OPDRACHT VAN GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL ONDERSTEUND DOOR DE PROVINCIE NOORD-BRABANT HEEFT HET ONDERZOEKS- EN ADVIESBUREAU BAAC EEN BOUWHISTORISCHE OPNAME EN EEN INVENTARISEREND VELDONDERZOEK MET BEHULP VAN BORINGEN (VERKENNENDE FASE) UITGEVOERD IN HET PLANGEBIED KASTEEL OUD-HERLAER TE SINT-MICHIELSGESTEL.

AANLEIDING VOOR HET ONDERZOEK WAS DE VONDST VAN MUURWERK OP HET BOERDERIJERF TE OUD HERLAER NR. 1 BIJ EEN ASBESTSANERING. DE SANERING WERD BEGELEID DOOR DHR. S. MOLENAAR (ADVISEUR ARCHEOLOGIE VAN DE GEMEENTE SINT MICHIELSGESTEL) EN DHR. B. AARTS (HISTORICUS/KASTEELDESKUNDIGE). DE BOERDERIJ IS GELEGEN TER PLAATSE VAN EEN KASTEELTERREIN GENAAMD OUD-HERLAER. VOOR HET AANGETROFFEN MUURWERK GELDT GEEN VERDERE BEDREIGING AANGEZIEN DE (ONDIEPE) SANERING ZICH TOT DE GROND DIRECT BOVEN HET MUURWERK HEEFT BEPERKT. OP ADVIES VAN DE HEER MOLENAAR HEEFT DE GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL VERVOLGENS BESLOTEN OM HET ZICHTBARE MUURWERK TE LATEN DOCUMENTEREN EN ONDERZOEKEN. DIT ONDERZOEK OMVAT DUS FEITELIJK NIET MEER DAN HET BOUWHISTORISCH DOCUMENTEREN VAN DE VONDST EN OMVAT GEEN AANVULLEND GRAVEND ONDERZOEK. HET BETREFT GEEN ONDERZOEK IN HET KADER VAN DE ARCHEOLOGISCHE MONUMENTENZORG (AMZ) MET BIJBEHOREND PROGRAMMA VAN EISEN (PVE) EN VOORAFGAAND BUREAUONDERZOEK. HET DOEL VAN DIT ONDERZOEK IS HET VERWERVEN VAN INFORMATIE MET BETREKKING TOT AARD, DATERING EN FASERING VAN HET AANGETROFFEN MUURWERK.

NAAST DE BOUWHISTORISCHE OPNAME IS EEN INVENTARISEREND VELDONDERZOEK IN DE VORM VAN EEN VERKENNEND BOORONDERZOEK VERRICHT. DIT ONDERZOEK HEEFT ALS DOEL INZICHT TE VERKRIJGEN IN DE VORMEENHEDEN VAN HET LANDSCHAP, VOOR ZOVER DEZE VAN INVLOED ZIJN OP DE LOCATIEKEUZE IN HET VERLEDEN EN OM DE INTACTHEID VAN HET BODEMPROFIEL TE BEPALEN. DAARNAAST WAS HET ONDERZOEK ER SPECIFIEK OP GERICHT OM INZICHT TE VERKRIJGEN IN DE OPBOUW VAN DE VOORMALIGE KASTEELHEUVEL EN DE LIGGING VAN VOORMALIGE GRACHTEN. MET BEHULP VAN DE VERWORVEN INFORMATIE WORDT EEN SPECIFIEK ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSMODEL OPGESTELD.

TIJDENS HET ONDERZOEK DIENEN DE VOLGENDE ONDERZOEKSVRAGEN UIT HET PLAN VAN AANPAK TE WORDEN BEANTWOORD:¹

- WAT IS DE AARD VAN HET AANGETROFFEN MUURWERK?
- WAT IS DE DATERING EN FASERING VAN HET AANGETROFFEN MUURWERK?
- HOE IS DE BODEMOPBOUW VAN HET PLANGEBIED EN IS DEZE NOG INTACT?
- WAT IS DE SPECIFIEKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING VOOR HET GEBIED?²

¹ MOOREN 2016.

² DE LAATSTE TWEE ONDERZOEKSVRAGEN ZIJN OP VERZOEK VAN DE PROVINCIE NOORD BRABANT (DHR. P. PEETERS) NA AFLOOP VAN DE WERKZAAMHEDEN TOEGEVOEGD.

- IN HOEVERRE WORDEN ARCHEOLOGISCHE RESTEN BEDREIGD EN IS VERVOLGONDERZOEK NODIG EN ZO JA, IN WELKE FORM?

HET INVENTARISEREND VELDONDERZOEK EN DE BOUWHISTORISCHE OPNAME VONDEN PLAATS OP 21 EN 22 MAART 2016. DE CONTACTPERSOON NAMENS DE BEVOEGDE OVERHEID VOOR DIT PROJECT IS DHR. S. MOLENAAR (GEMEENTE 'S-HERTOGENBOSCH). CONTACTPERSOON NAMENS EIGENAAR HET GROEN ONTWIKKELFONDS BRABANT IS MEVR. M. FIERS. CONTACTPERSOON NAMENS BAAC IS A. EMAUS (PROJECTBEGELEIDER).

HET VELDTTEAM BESTOND UIT DRS. J.R. MOOREN (SENIOR PROJECTLEIDER), DRS. P. KIMENAI (SENIOR KNA-ARCHEOLOOG), DRS. I.J. CLEIJNE (SENIOR KNA-ARCHEOLOOG), IR. R.J.W.M. GRUBEN (BOUWHISTORICUS), W. BECKS (VRIJWILLIGER) EN DRS. C.C. KALISVAART (FYSISCH GEOGRAAF). BIJ DE UITWERKING VAN HET ONDERZOEK IS DANKBAAR GEBRUIK GEMAAKT VAN DE IDEEËN EN INFORMATIE GELEVERD DOOR DHR. B. AARTS (KASTEELHISTORICUS), DHR. J. VELDHOVEN, DHR. H. SMEETS, DHR. W. KIEVITS EN DHR. P. PEETERS (PROVINCIE NOORD-BRABANT). HET ONDERZOEK IS UITGEVOERD CONFORM DE KWALITEITSNORM NEDERLANDSE ARCHEOLOGIE VERSIE 3.3 EN HET ONDERZOEKSSPECIFIEKE PLAN VAN AANPAK.³

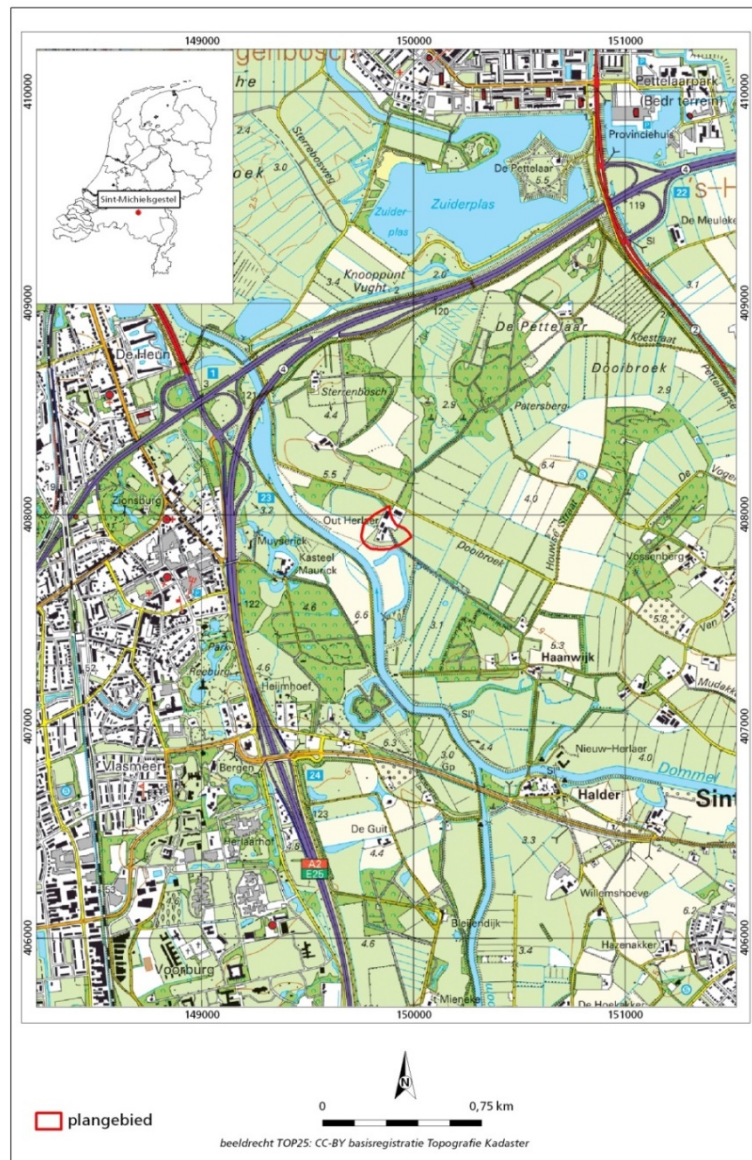
1.2 Ligging van het gebied

HET PLANGEBIED LIGT BUITEN DE BEBOUWDE KOM TEN NOORDWESTEN VAN DE BUURTSCHAP HALDER IN DE GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL. HET GEBIED WORDT OMGRENSD DOOR DE RIVIER DE DOMMEL IN HET WESTEN, DE STRAAT DOOIBROEK IN HET NOORDEN, EEN VERLATEN RIVIERTAK VAN DE DOMMEL IN HET ZUIDOOSTEN EN DOOR WEILANDEN AAN DE NOORDZIJDE. DE KASTEELHEUVEL HERLAER IS GELEGEN OP EEN VERHOOGING IN HET DAL VAN DE DOMMEL. DE OPPERVLAKTE VAN HET KASTEELTERREIN, INCLUSIEF MOGELIJKE VOORBURCHT, BEDRAAGT CIRCA 2,9 HA. DE TOP VAN DE KASTEELHEUVEL IS GELEGEN OP EEN HOOGTE VAN 6,2 M +NAP, HET VOORTERREIN WAAR TOT VOOR KORT MODERNE STALLEN STONDEN IS GELEGEN OP EEN HOOGTE VAN CIRCA 5 M +NAP.⁴ HET MAAIVELD VAN HET BEEKDAL IS GELEGEN OP EEN HOOGTE VAN CIRCA 3,2 M +NAP. HET BETREFT EEN VOORMALIG KASTEELTERREIN MET EEN VAN OORSPRONG 18 OF 19 EEUWSE BOERDERIJ TER PLEKKE VAN DE VOORMALIGE HOOFDBURCHT. DE MODERNE OPSTALLEN TER PLEKKE VAN DE MOGELIJKE VOORBURCHT(EN) ZIJN RECENTELIJK GESLOOPT. HET PLANGEBIED BETREFT GROTENDEELS EEN AMK-TERREIN (NR. 13905) VAN HOGE ARCHEOLOGISCHE WAARDE EN HEEFT DEELS EEN HOGE VERWACHTING (CONFORM GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART; ZIE BIJLAGE 2).

³ CCVD 2013.

⁴ MOOREN 2016.

⁵ AHN-2 2016.

Afb. 1.1 Ligging van het plangebied (ANWB 2011).

Afb. 1.2 Ligging van de kasteelheuvel Oud-Herlaer met op de achtergrond de Dommel en links op de foto een deel van de afgesneden Dommeltak.

1.3 Administratieve gegevens

PROVINCIE: NOORD-BRABANT
GEMEENTE: SINT-MICHIELSGESTEL
PLAATS: SINT-MICHIELSGESTEL
TOPONIEM: OUD-HERLAER
KADASTRALE GEGEVENS: GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL, SECTIE N
NR. 92
DATUM OPDRACHT: 3 MAART 2016
DATUM VELDWERK: 21 EN 22 MAART 2016
DATUM RAPPORTAGE: APRIL 2016
BAAC-PROJECTNUMMER: A-16.0056
COÖRDINATEN: 149.800 / 408.000
149.950 / 408.000
149.750 / 407.850
149.950 / 407.800
KAARTBLAD: 45C
OPPERVLAKTE: 2,9 HA
DATERING: ME-NT
ONDERZOEKSMELDINGSNUMMER: 3992907100
AMK-TERREIN: 13905
RIJKSMONUMENTNUMMER: 526774 (COMPLEX), 526773
(BESTAANDE GEBOUWEN) (BOERDERIJ), 526776 (KOESTAL),
526777 (OMGRACHTING)
WAARNEMINGSNUMMER(S): 47913 (KASTEEL UIT DE 13^e EEUW OF
OUDER)
VONDSTMELDINGSNUMMER(S): N.V.T
TYPE ONDERZOEK: BOUWHISTORISCHE OPNAME EN
INVENTARISEREND VELDONDERZOEK
(VERKENNENDE FASE)
OPDRACHTGEVER: GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL
CONTACTPERSOON:
DHR. J. VAN GORP
BEVOEGDE OVERHEID: GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL
CONTACTPERSOON:
DRS. S. MOLENAAR
ADVISEUR PLANVORMING, AFDELING
SO/ERFGOED
GEMEENTE 'S-HERTOGENBOSCH
BEHEER DOCUMENTATIE: BIBLIOTHEEK RIJKSDIENST VOOR HET
CULTUREEL ERFGOED EN ARCHIEF BAAC BV.
BEHEER VONDSTMATERIAAL: BAAC, TE ZIJNER TIJD WORDEN DEZE
OVERGEDRAGEN AAN PROVINCIAAL DEPOT
BODEMVONDSTEN NOORD-BRABANT
UITVOERDER: BAAC BV, VESTIGING 'S-HERTOGENBOSCH
CONTACTPERSOON:
DHR. A. EMAUS
PROJECTLEIDER: J.R. MOOREN
S.MOOREN@BAAC.NL

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze

VOORAFGAAND AAN DE BESCHRIJVING VAN DE RESULTATEN VAN HET VELDWERK WORDT IN DIT HOOFDSTUK KORT INGEGAAN OP DE LANDSCHAPPELIJKE, ARCHEOLOGISCHE EN HISTORISCHE SITUERING VAN KASTEEL OUD-HERLAER. TIJDENS DIT BEKNOPT BUREAUONDERZOEK IS AAN DE HAND VAN BESTAANDE BRONNEN EEN ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING VOOR HET PLANGEBIED OPGESTELD. BIJ DE INVENTARISATIE VAN DE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN IS GEBRUIK GEMAAKT VAN GEGEVENS UIT VAN DE RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED⁶ (VIA ARCHIS II) EN DE GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART. MET NAME VOOR DE RECENTERE ARCHEOLOGISCHE PERIODES ZIJN DIVERSE HISTORISCHE BRONNEN GERAADPLEEGD. ER IS GEBRUIK GEMAAKT VAN HET ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND, TRANSCRIPTIES VAN HISTORISCHE BRONNEN, OUDE TOPOGRAFISCHE KAARTEN EN AANZICHTEN VAN OUD-HERLAER. LITERAATUUR OVER DE GEOLOGIE, GEOMORFOLOGIE EN DE BODEMOPBOUW VAN HET ONDERZOEKSGBIED IS EVENEENS BESTUDEERD OM OP BASIS VAN LOCATIEKEUZE-THEORIEËN EEN UITSpraak TE DOEN OVER DE KANS OP AANWEZIGHEID VAN ARCHEOLOGISCHE RESTEN.

IN NAVOLGENDE PARAGRAFEN WORDT IN HET KORT DE LANDSCHAPPELIJKE, HISTORISCHE EN ARCHEOLOGISCHE SITUERING VAN OUD-HERLAER GESCHETST. HET HOOFDSTUK WORDT AFGESLOTEN MET EEN SYNTHESE IN DE VORM VAN EEN SPECIFIEKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING. EEN OPSOMMING VAN DE GERAADPLEEGDE LITERAATUUR EN GEBRUIKTE KAARTEN IS TERUG TE VINDEN IN DE LITERATUURLIJST. VOOR EEN TABEL MET EEN OVERZICHT VAN GEOLOGISCHE EN ARCHEOLOGISCHE TIJDVAKKEN WORDT VERWEZEN NAAR BIJLAGE 1.

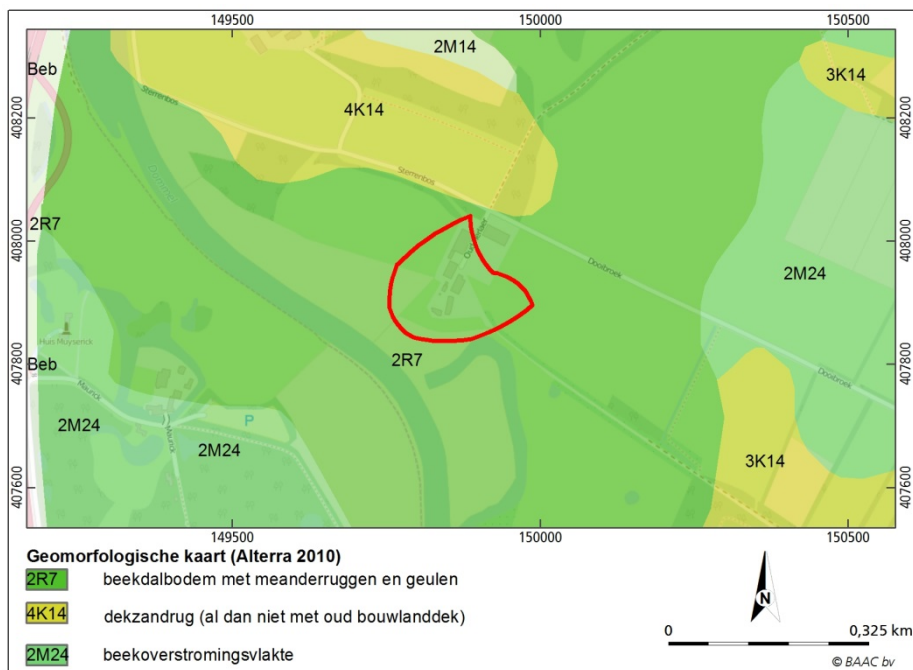
2.2 Landschappelijke ontwikkeling

HET PLANGEBIED LIGT IN HET NOORDELIJKE DEEL VAN HET ZUID-NEDERLANDSE ZANDGEBIED OP DE OVERGANG NAAR HET RIVIERENGEBIED WAAR DE HUIDIGE MAAS LOOPT.⁷ HET PLANGEBIED BEVINDT ZICH IN EEN GEBIED DAT QUA GEOLOGIE IN GROTE MATE BEÏNVLOED WORDT DOOR DE IN DE ONDERGROND AANWEZIGE BREUKEN. HET GEBIED BEHOORT TOT DE CENTRALE SLENK (OOK WEL ROERDALSLENK GENOEMD). HET BETREFT EEN DALINGSGBIED MET EEN ZUIDOOST-NOORDWESTELIJKE HELLINGSRICHTING. IN HET NOORDOOSTEN WORDT DE CENTRALE SLENK BEGRENSD DOOR DE PEELRANDBREUK, IN HET ZUIDWESTEN DOOR DE FELDBISSBREUK. GEDURENDE HET KWARTAIR IS DE CENTRALE SLENK GEDAALD TEN OPZICHTE VAN DE OMRINGENDE HORSTEN/PLATEAUS. HIERDOOR WERD OVERTOLLIJG OPPERVLAKTEWATER VANAF DE PEELHORST EN HET KEMPISCH HOOG VIA EEN STELSEL VAN BEEKDALEN IN DE RICHTING VAN DE LAGER GELEGEN CENTRALE SLENK GETRANSPORTEERD. DIT STELSEL AAN KLEINE BEEKDALEN CONCENTREERDE ZICH VERDER STROOMAFWAARTS IN DRIE GROTERE BEKEN; DE DOMMEL, DE BRABANTSE AA EN DE ESSCHE STROOM. UITEINDELIJK KOMEN DEZE DRIE BEKEN RONDOM DEN BOSCH BIJ ELKAAR EN WATEREN ZE ALLEN AF, VIA DE HUIDIGE DIEZE, IN DE MAAS. HET PLANGEBIED ZELF LIGT NABIJ HET ZOGENAAMDE “CONFLUENTIEPUNT” TUSSEN DE DOMMEL EN DE ESSCHE STROOM. HET BETREFT EEN VAN OUDSHER NAT GEBIED BESTAANDE UIT BEEKDALEN VAN DE DOMMEL EN DE ESSCHE STROOM EN EEN TUSSENGELEGEN OVERSTROMINGSVLAKTE (AFB. 2.1). DE

⁶ D.D. JULI 2015.

⁷ BERENDSEN 2008A.

HOOGTES IN HET LANDSCHAP WORDEN GEVORMD DOOR ENKELE DEKZANDRUGGEN (AL DAN NIET MET OUD BOUWLANDDEK), DIE GEDURENDE HET PLENIGLACIAAL EN/OF HET LAAT-GLACIAAL (75.000 – 11.650 CAL YR. BP) ZIJN ONTSTAAN. IN HET PLENIGLACIAAL WAS DE VEGETATIE VRIJWEL VERDWENEN, WAARDOOR OP GROTE SCHAAAL VERSTUIVING VAN ZAND KON OPTREDEN. DIT DOOR DE WIND AFGEZETTE ZAND WORDT DEKZAND GENOEMD. DE RUGGEN ZIJN VAAK DUIDELIJK ALS HOOGTES TE ZIEN EN KUNNEN MEER DAN 1,5 METER BOVEN HUN OMGEVING UITSTEKEN.

Afbeelding 2.1 Uitsnede van de geomorfologische kaart van Nederland met in de rode contour het plangebied. Het plangebied ligt binnen de contouren van een beekdalbodem met meanderruggen en geulen.

HET DEKZANDPAKKET WORDT GEREKEND TOT DE FORMATIE VAN BOXTEL.⁸ HET SEDIMENT BESTAAT IN HET ALGEMEEN UIT ZEER TOT MATIG FIJN, GOED GESORTEERD, KALKKLOOS ZAND (105 – 210 MM). SPORADISCH KOMEN ER ENKELE GROVERE ZAND- OF GRINDLAAGJES IN VOOR.⁹ GEDURENDE HET VROEG- EN MIDDEN-PLENIGLACIAAL (75.000-30.000 CAL YR. BP) TRAD OP GROTE SCHAAAL VERSPOELING VAN HET TOEN AANWEZIGE DEKZAND OP ALS GEVOLG VAN LOKALE SNEEUWSMELT, WAARDOOR (GELAAGD) LEMIG ZAND TOT ZANDIGE LEEM WERD AFGEZET. DERGELIJKE AFZETTINGEN WORDEN FLUVIOPERIGLACIALE AFZETTINGEN GENOEMD EN WORDEN OOK TOT DE FORMATIE VAN BOXTEL GEREKEND. GEDURENDE HET LAAT-PLENIGLACIAAL EN HET LAAT GLACIAAL ZIJN WEDEROM FLUVIOPERIGLACIALE SEDIMENTEN AFGEZET. DEZE LEMIGE AFZETTINGEN WERDEN VOORNAMELIJK OP DE LAGER GELEGEN DELEN VAN HET DEKZANDPLATEAU AFGEZET EN VERTONEN EEN GROTE VARIATIE IN KORRELGROOTTE. DERGELIJKE AFZETTINGEN WORDEN OOK WEL 'BRABANTSE LEEM' OF BEEKBEZINKINGSGRONDEN GENOEMD. DE BRABANTSE LEEM IS IN HET ALGEMEEN SLECHT WATERDOORLATEND. WAAR DE ONDOORLATENDE LEEM DICHT ONDER HET OPPERVLAK VOORKOMT, HEEFT DAT AANLEIDING GEGEVEN TOT HET ONTSTAAN VAN VENNETJES OF VAN VEEN.

GEDURENDE HET LAAT GLACIAAL (14.640-11.650 CAL YR. BP) TRADEN WISSELEND ENKELE KLIMAATVERBETERINGEN EN -VERSLECHTINGEN OP, WAARBIJ WISSELEND BODEMVORMING EN VERSTUIVING PLAATSVOND. EOLISCHE AFZETTINGEN UIT DEZE PERIODE WORDEN "JONG DEKZAND" GENOEMD EN LIGGEN IN EN RONDOM HET PLANGEBIED AAN, OF VLAK ONDER HET OPPERVLAK. HET DEKZAND IS AFGEZET IN DE VORM VAN LANGGEREKTE OF PARABOOLVORMIGE RUGGEN. DIT "JONG DEKZAND" IS

⁸ CAL YR. BP = AANTAL WERKELIJKE JAREN VOOR 1950 AD.

⁹ DE MULDER *ET AL.* 2003.

¹⁰ BERENDSEN 2008B.

ONDER TE VERDELEN IN TWEE FASEN, "JONG DEKZAND I" EN "JONG DEKZAND II". OP DE OVERGANG TUSSEN "JONG DEKZAND I" EN "JONG DEKZAND II" IS OP BEPAALDE PLAATSEN EEN DUNNE BODEM GEVORMD. DEZE LAAG STAAT BEKEND ALS DE LAAG VAN USSELO EN VERTEGENWOORDIGT EEN OUDE BEGROEIINGHORIZONT DIE ZICH ONTWIKKELD HEEFT OP EEN VOORMALIG LANDOPPERVLAK OF ALS EEN VEENLAAG, DATEREND IN HET ALLERØD INTERSTADIAAL."

IN HET BEGIN VAN HET HOLOCEEN (11.650 CAL YR. BP) WAS ER SPRAKE VAN EEN STERKE TEMPERAATUURSTIJGING VAN MONDIAAL CIRCA 5°C. HET LANDIJS, DAT GROTE DELEN VAN NOORD-EUROPA BEDEKTE (MAAR NIET TOT IN ONS LAND REIKTE), SMOLT EN ER TRAD, MET NAME GEDURENDE HET VROEG-HOLOCEEN, EEN STERKE ZEESPIEGELSTIJGING OP. HET INDIRECTE GEVOLG VAN DE ZEESPIEGELSTIJGING WAS EEN VERHOOGING VAN DE EROSIEBASIS VAN DE IN ZEE AFWATERENDE RIVIEREN EN EEN DAARAAN GERELATEERDE STIJGING VAN DE GRONDWATERSPIEGEL. HIERDOOR KON VANAF HET SUBBOREAAL (VANAF CIRCA 5000 ·C YR. BP, MIDDEN-NEOLITHICUM) VEEN GAAN GROEIEN IN DE LAGER GELEGEN DEKZANDGEBIEDEN. HET VEENAREAAL BREIDDE ZICH VERVOLGENS STERK UIT EN KON UITEINDELIJK GEDURENDE HET SUBATLANTICUM (VANAF DE LATE BRONSTIJD) ZELFS OOK DE HOGERE GELEGEN DEKZANDWELVINGEN BEDEKKEN." TEVENS WERD DOOR DE STIJGING VAN DE GEMIDDELDE TEMPERAATUUR HET LAAT-GLACIALE LANDSCHAP ALS GEVOLG VAN EEN TOENEMENDE VEGETATIE ALS HET WARE VASTGELEGD. PAS NADAT DE MENS HET LANDSCHAP GING INRICHTEN, BIJVOORBEELD DOOR DE AANLEG VAN AKKERS EN BIJBEHORENDE BOSKAP, KON OP BEPAALDE PLEKKEN ZAND WEER GAAN VERSTUIVEN. UITEINDELIJK KONDEN OP DEZE WIJZE STUIFZANDGEBIEDEN ONTSTAAN.

OP DE BODEMKAART VAN NEDERLAND, KAARTBLAD 45 WEST, STAAT AANGEGEVEN DAT TER PLEKKE VAN HET PLANGEBIED BEEKEERDGRONDEN IN LEMIG FIJN ZAND VOORKOMEN (PZG23).¹¹ BEEKEERDGRONDEN ZIJN KALKLOZE ZANDGRONDEN MET EEN DUNNE TOT MATIG Dikke HUMUSHOUDENDE BOVENGROND (A-HORIZONT VAN 15-50 CM). DEZE DONKER GEKLEURDE A-HORIZONT LIGT DIRECT OP EEN LICHT GEKLEURDE ONDERGROND DIE NOG WEINIG DOOR BODEMVORMING IS VERANDERD (C-HORIZONT). DE BEEKEERDGRONDEN LIGGEN RELATIEF LAAG EN WORDEN VEEL GEVONDEN LANGS DE BOVENLOPEN VAN BEEKDALEN IN DE DEKZANDGEBIEDEN. ROEST- EN REDUCTIEVLEKKEN KOMEN VOOR IN DE A-HORIZONT, BEGINNEN ONDIEPER DAN 35 CM ONDER MAAIVELD EN LOPEN DOOR TOT 120 CM OF TOT IN DE PERMANENT GEREDUCEERDE ONDERGROND. DE GRONDWATERSTAND IS MEESTAL HOOG, ZODAT ONDER DE A-HORIZONT DE IJZERHUIDJES RONDONDE DE ZANDKORRELS ONTBREKEN.

BESTUDERING VAN GEOLOGISCHE BORINGEN IN DE NABIJHEID VAN HET PLANGEBIED LEVERDE GEEN AANVULLENDE INFORMATIE OP OVER DE GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE OPBOUW BINNEN HET PLANGEBIED.¹² OP DE HOOGTEKAART¹³ VAN HET PLANGEBIED EN OMGEVING (AFB. 2.2) IS ZICHTBAAR DAT HET NOORDELIJK DEEL VAN HET PLANGEBIED ZICH OP EEN UITSTEKENDE, RECHTHOEKIGE HOOGTE BEVINDT, DIE AANSLUIT OP EEN NOORDELIJK GELEGEN HOGERE DEKZANDRUG. TOT VOOR KORT WAREN HIER DE MODERNE STALLEN VAN OUD-HERLAER GELEGEN. OUD-HERLAER ZELF, IS GELEGEN OP EEN RONDE VERHOOGING IN HET ZUIDELIJK DEEL VAN HET PLANGEBIED. TEN OOSTEN, TEN ZUIDEN EN TEN WESTEN VAN HET PLANGEBIED LIGGEN CIRCA 3 M LAGER GELEGEN, NATTERE BEEKGRONDEN VAN DE DOMMEL, DIEZE EN AA. DE VORM EN DE LIGGING VAN DE HOOGTE TE MIDDEN VAN LAGERE BEEKDALEN DOET VERMOEDEN DAT DEZE LOCATIE DOOR DE MENS IS OPGEHOOGD. DEZE OPHOGING IS WAARSCHIJNLIJK TE RELATEREN AAN DE BEWONINGSGESCHIEDENIS VAN PLANGEBIED OUD-HERLAER. BINNEN HET BEEKDAL VAN DE DOMMEL ZIJN ENKELE LAGER GELEGEN (REST)GEULEN TE HERKENNEN. DIT BETREFT OUDERE MEANDERBOCHTEN VAN DE DOMMEL, DIE NA DE NORMALISATIE VAN DEZE BEEK ALS LAAGTES IN HET LANDSCHAP ZICHTBAAR ZIJN GEBLEVEN. VERDER ZIJN ER ENKELE HOEKIGE LAAGTES RONDONDE EN BINNEN HET PLANGEBIED ZICHTBAAR. DIT BETREFT HOOGSTWAARSCHIJNLIJK ARTIFICIEEL GECREËERDE WATERLOPEN TEN BEHOEVE VAN DE WATERVOORZIENING EN/OF REGULERING. DE NOORDELIJKE DEKZANDRUG LIJKT

¹¹ BERENDSEN 2008B.

¹² BERENDSEN 2008B.

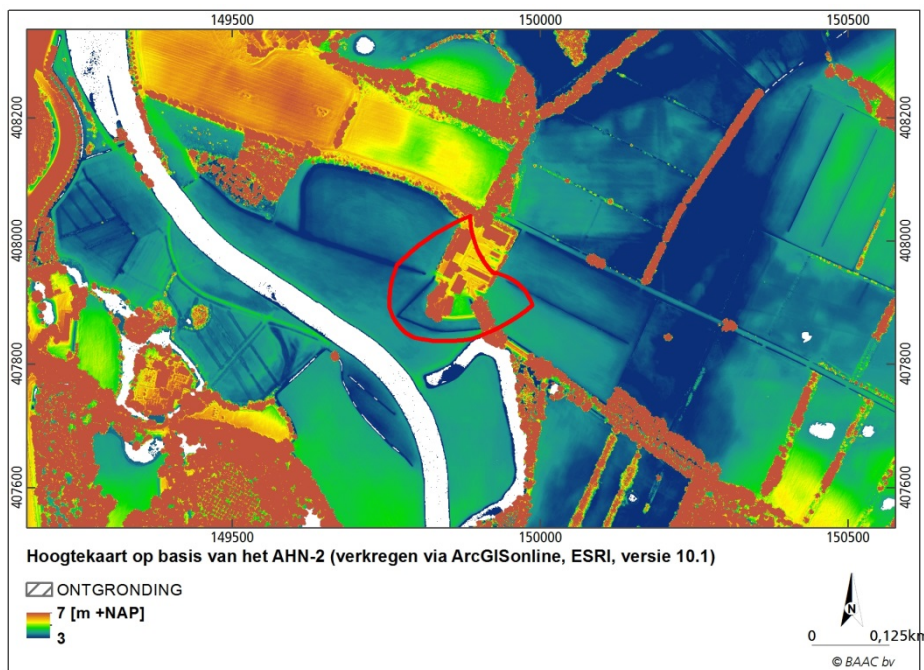
¹³ STIBOKA 1984.

¹⁴ TNO ET AL. 2016.

¹⁵ AHN-2 2016.

TEN NOORDOOSTEN VAN HET PLANGEBIED DOOR (EEN VOORLOPER VAN DE) VAN DE DOMMEL TE ZIJN DOORGEBOKEN.

OP DE ONTGRONDINGENKAART VAN DE PROVINCIE NOORD-BRABANT UIT 2007 IS ZICHTBAAR DAT ER IN HET VERLEDEN GEEN ONTGRONDINGSVERGUNNINGEN ZIJN AFGEGEVEN.¹⁶ OP DE HOOGTEKAART ZIJN WEL ENKELE RECHTHOEKIGE STRUCTUREN ZICHTBAAR, DIE MOGELIJK OP VERGRAVINGEN/AFGRAVINGEN DUIDEN. BINNEN HET PLANGEBIED ZIJN DERGELIJKE STRAKKE LIJNEN NIET ZICHTBAAR.¹⁷

Afbeelding 2.2 Uitsnede van het plangebied en omgeving geprojecteerd op de hoogte- en ontgrondingenkaart (AHN-2 verkregen via ArcGISonline, ESRI, versie 10.1 en via Noord-Brabant 2016).

2.3 Bewoningsgeschiedenis

2.3.1 INLEIDING

IN DE OMGEVING VAN HET PLANGEBIED ZIJN OPMERKELIJK VEEL KASTELEN BEKEND DIE GELEGEN ZIJN AAN DE DOMMEL. HET VOORKOMEN VAN DIT GROTE AANTAL KASTELEN HANGT IN HOGE MATE SAMEN MET DE NABIJHEID VAN DE STAD 'S-HERTOGENBOSCH. DEZE STAD WAS IN DE MIDDELEEUWEN SAMEN MET UTRECHT DE GROOTSTE STAD VAN (HET HUIDIGE) NEDERLAND EN OOK DE ADEL VERBLEEF GRAAG IN DE NABIJHEID HIERVAN. HET GEBIED WAS ECHTER REEDS LANG VOOR DE OPKOMST VAN DE STAD 'S-HERTOGENBOSCH BEWOOND EN DIVERSE PLAATSEN ALS EMPEL, ORTHEN EN ENGELN WORDEN REEDS IN HET BEGIN VAN DE 9^E EEUW VERMELD. HET NAASTGELEGEN VUGHT WAS IN DE 11^E EEUW EEN TOLPLAATS, HAD EEN MUNT EN FUNGEERDE VERMOEDELIJK ALS REGIONAAL CENTRUM VOORDAT 'S-HERTOGENBOSCH DIE FUNCTIE OVERNAM. DE WESTELIJKE LOOP VAN DE DOMMEL, TOEN NOG ESSCHE STROOM/DIEZE GEHETEN, DIENDE MOGELIJK ALS EEN VAN DE HOOFDVERKEERSADERS VAN DE REGIO. IN ONDERSTAAND HOOFDSTUK WORDT NADER INGEGAAN OP DE (BOUW)GESCHIEDENIS VAN HET KASTEEL OUD-HERLAER WAARVAN HET ONTSTAAN MISSCHIEN IS TERUG TE VOEREN TOT DE VOLLE MIDDELEEUWEN (1000-1250).

2.3.2 HISTORIE

INLEIDING

¹⁶ NOORD-BRABANT 2016.

¹⁷ VANAF DE 13^E EEUW IS VEEL AAN ONTGRONDING EN AFGRAVING IN DE REGIO GEDAAN, OOK DE HEREN VAN HERLAER VERKOCHTEN ZAND VOOR OPHOGING IN 'S-HERTOGENBOSCH (PERSOONLIJKE MEDEDELING B. AARTS).

ALGEMEEN WORDT VERONDERSTELD DAT OUD-HERLAER HET STAMSLOT IS VAN HET ADELLEIK GESLACHT VAN HERLAER DAT OMSTREEKS 1080 VOOR HET EERST IN BRONNEN WORDT GENOEMD. IN SCHRIFTELIJKE BRONNEN WORDT HET KASTEEL OVERIGENS PAS VANAF 1340 VERMELD. DE NAAM OUD-HERLAER MOET OOK IN VERBAND WORDEN GEBRACHT MET HET NABIJGELEGEN KASTEEL GENAAMD NIEUW-HERLAER. UIT DE NAAM VAN DE KASTELEN ZOU AFGELEID KUNNEN WORDEN DAT "OUD-HERLAER" VAN HOGERE OUDERDOM IS DAN "NIEUW-HERLAER". UIT ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK IS INMIDDELS GEBLEKEN DAT NIEUW-HERLAER MINSTENS TERUGGAAT TOT OMSTREEKS HET JAAR 1300¹⁸ MAAR EEN HOGERE OUDERDOM VAN DIT KASTEEL WORDT NIET UITGESLOTEN, AANGEZIEN IN DE DIRECTE NABIJHEID VAN HET KASTEEL OOK BOUWMATERIAAL UIT DE VOLLE MIDDELEEUWEN IS AANGETROFFEN.¹⁹ ER ZIJN DUS DIVERSE INDIRECTE AANWIJZINGEN DIE AANLEIDING GEVEN OM TE VERONDERSTELLEN DAT OUD-HERLAER UIT DE 11-12^e EEUW DATEERT, DIRECTE BEWIJZEN ONTBREKEN ECHTER.

MOTTEBURCHT

ALS OUD-HERLAER INDERDAAD UIT DE VOLLE MIDDELEEUWEN ZOU BLIJKEN TE DATEREN IS HET MEEST AANNEMELIJKE KASTEELTYPE DAT HIER GESTAAN HEEFT EEN MOTTEBURCHT.²⁰

EEN DERGELIJK KASTEELTYPE WAS DE MEEST VOORKOMENDE KASTEELVORM BIJ DE GEWONE ADEL. EEN DERGELIJKE BURCHT BESTAAT UIT EEN KUNSTMATIG AANGELEGDE HOOGTE VAN MEERDERE METERS MET DAAROP EEN HOUTEN TOREN. DE MOTTE WORDT DOORGAANS MET EEN (NATTE) GRACHT OMGEVEN. VOOR DE MOTTE BEVINDT ZICH EEN LAGER GELEGEN VOORBURCHT. DE LAGER GELEGEN VOORBURCHT IS GROTER VAN OMVANG EN BESTAAT DOORGAANS UIT EEN OMGRACHT TERREIN MET DAAROP VAN HOUT GEBOUWDE WOON- EN WERKVERBLIJVEN. SOMS KWAMEN MEERDERE VOORBURCHTEN BIJ MOTTEBURCHTEN VOOR. DE MOTTEBURCHT VORMDE SOMS HET BEGIN VAN EEN REEKS BOUWFASSEN WAARBIJ HET KASTEEL TELKENS WERD Aangepast AAN DE EISEN VAN DE TIJD, WAARBIJ IN TOENEMENDE MATE GEBRUIK WERD GEMAAKT VAN (BAK)STEEN.

HET KASTEEL MAAKTE DEEL UIT VAN DE HEERLIJKHEID HERLAER DIE LEENPLICHTIG WAS AAN DE PRINS-BISSCHOP VAN LUIK. HET GEBIED RONDONN OUD-HERLAER BEHOORDE TOT DE PAROCHIE VUGHT-SINT-LAMBERTUS. DIT IS OPVALLEND, AANGEZIEN HERLAER AAN DE ANDERE KANT VAN DE ESSCHE STROOM/DIEZE LIGT (GEZIEN VANUIT VUGHT).²¹ EEN (ZEER) GEWAAGDE VERKLARING KAN ZIJN DAT DE RESTGEUL DIE DIRECT TEN NOORDEN VAN OUD-HERLAER IS GELEGEN, IN DE VOLLE MIDDELEEUWEN NOG WATERVOEREND WAS EN ALS DOMMEL DE GRENDS VORMDE TUSSEN VUGHT EN SINT MICHIELSGESTEL.

HET GESLACHT HERLAER BEHARTIGDE DE BELANGEN VAN LUIK EN ECHTERNACH IN DEZE REGIO WAARBIJ HET EIGENBELANG NIET UIT HET OOG VERLOREN WERD. IN DE LOOP VAN DE TIJD KWAM DE HEERLIJKHEID IN BEZIT VAN DIVERSE ADELLEIJKE FAMILIES. VANAF 1475 DIENDE HET KASTEEL ALS AMBTSWONING VOOR DE RENTMEESTERS VAN DE HEERLIJKHEID. DE HEER ZELF VERBLEEF ENKEL NOG INCIDENTEEL OP HET KASTEEL ALS DAT NODIG WAS. UIT DIVERSE RENTMEESTERREKENINGEN EN OVERDRACHTEN IS REDELIJK GOED OP TE MAKEN HOE HET KASTEEL FUNCTIONEERDE EN ER VAN BINNEN UITZAG, MAAR UIT DE SCHRIFTELIJKE BRONNEN ZIJN WEINIG GEGEVENS BEKEND MET BETREKKING TOT NIEUWBOUW OF VERBOUWINGEN.

DE OUDSTE AANZICHTEN VAN HET KASTEEL DATEREN UIT DE 18^e EEUW. HOE HET KASTEEL ER IN DE LATE MIDDELEEUWEN UITZAG IS ONBEKEND, MAAR KAN MET DE NODIGE VOORZICHTIGHEID WORDEN AFGELEID UIT DEZE AFBEELDINGEN. OPVALLEND IS DE GROTENDEELS RONDE HOOFDVORM VAN DE HOOFDBURCHT; MET NAME DE OOSTELIJKE HELFT VAN HET KASTEEL IS OP DE DIVERSE AFBEELDINGEN AFGEBEELD MET EEN RONDLOPENDE, OF VEELHOEKIGE BAKSTENEN RINGMUUR (AFB. 2.3). OOK DE RONDE VORM VAN DE HOOFDGRACHT, ZOALS DIE IS WEERGEGEVEN OP EEN HISTORISCHE KAART UIT 1737 (AFB. 2.4) EN DE KADASTRALE MINUUT VAN 1832 (AFB. 2.5), WIJST OP EEN ROND TYPE KASTEEL. KASTELEN MET EEN DERGELIJKE VORM DATEREN DOORGAANS UIT DE PERIODE

¹⁸ CLEIJNE 2008.

¹⁹ BINK EN SPIJKER 2008.

²⁰ AARTS 1999; VOOR EEN VERDERE ONDERBOUWING VAN DEZE HYPOTHESE.

²¹ AARTS 2003, HUIJBERS 2010.

1150-1350." DIT ZOU ER OP KUNNEN WIJZEN DAT DE MOTTEHEUVEL, DIE ALS KASTEELTYPE NA 1250 IN HET ONGEREDE RAAKTE, OP EEN GEGEVEN MOMENT OMGEVEN IS MET EEN BAKSTENEN RINGMUUR WAARNA DE GROND HIERBINNEN WERD UITGEVLAKT. DIRECTE BEWIJZEN VOOR DEZE HYPOTHETISCHE BOUWFASE(N) ONTBREKEN ECHTER.

Afb. 2.3 Zijaanzicht op kasteel Oud-Herlaer in het begin van de 18^e eeuw. De Dieventoren is op deze prent overigens niet afgebeeld.

OP DE DIVERSE AANZICHTEN IS OOK ALTIJD EEN HOGE VIERKANTE TOREN AAN DE ZUIDWESTZIJDE ZICHTBAAR. DEZE TOREN, DIEVENTOREN GENAAMD, STEEKT OVERHOEKS UIT TEN OPZICHTE VAN DE OMMURING EN KAN GEZIEN WORDEN ALS DE HOOFDTOREN VAN HET KASTEEL." HIERNAAST, AAN DE WESTZIJDE, BEVOND ZICH EEN GROTE RECHTHOEKIGE ZAALBOUW. ZOWEL LINKS ALS RECHTS VAN DE ZAALBOUW BEVONDEN ZICH HAAKS HIEROP GELEGEN ZIJVLEUGELS. UIT EEN BESCHRIJVING UIT 1605 IS BEKEND DAT HET KASTEEL NOG IN GOEDE STAAT VAN ONDERHOUD VERKEERDE." TIJDENS EEN INSPECTIE IN 1617 BLEEK ECHTER DAT HET KASTEEL DIVERSE MANKEMENTEN VERTOONDE." IN 1736 WAS HET KASTEEL KENNELIJK DERMATE VERVALLEN DAT HET VOOR SLOOP WERD AANGEBODEN. VLAK VOOR DE SLOOP IS HET KASTEEL IN 1735, HET GRONDPLAN ALTHANS, INGEMETEN. DEZE OPMETINGSKAARTKAART IS BEWAARD GEBLEVEN EN DIENDE BIJ DE BOUWHISTORISCHE DOCUMENTATIE ALS LEIDRAAD (ZIE AFB. 3.5)." IN 1737 IS NOG EEN KAART VAN HET KASTEEL GEMAAKT MET OMGEVING, AL TE SNEL VERLIEP DE SLOOP KENNELIJK NIET (ZIE AFB. 2.4).

²² JANSSEN ET AL. 1996, 45

²³ DE NAAM DIEVENTOREN VERWIJST VERMOEDELIIK NAAR DE FUNCTIE ALS KASTEELGEVANGENIS.

²⁴ SPIERINGS 1976, 100.

²⁵ SPIERINGS 1976, 98.

²⁶ DIGITALE VERSIE: BHIC COLLECTIE KAARTEN EN TEKENINGEN VAN HET STREEKARCHIEF LANGS AA EN DOMMEL, NR. 5129. ORIGINEEL GEMEENTEARCHIEF BERGEN OP ZOOM.

²⁶ ZIE TRANSCRIPTIES VAN RENTMEESTER REKENINGEN 1417- 1727. EEN OVERZICHT VAN DE TRANSCRIPTIES VERKREGEN VIA J. VAN VELDHOVEN.

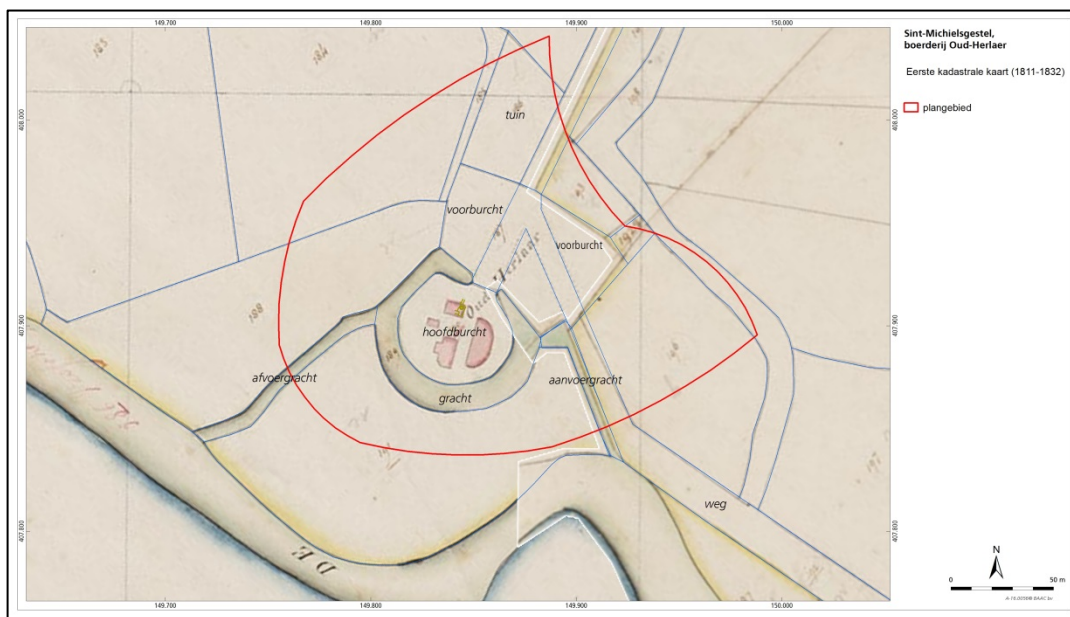

Afb.2.4 Kaart uit 1737 met daarop zichtbaar kasteel Oud-Herlaer en omgeving.

OPVALLEND AAN ALLE OUDE PLATTEGRONDEN EN AFBEELDINGEN IS HET ONTBREKEN VAN EEN VOORBURCHT BIJ OUD-HERLAER. IN DE RENTMEESTER REKENINGEN WORDT ECHTER MEERDERE MALEN GESCHREVEN OVER DE VERPACHTING VAN EEN "NEERHUISINGE" OF HOEVE BIJ HET KASTEEL". IN DIVERSE REKENINGEN VANAF 1417 IS OOK SPRAKE VAN EEN HOFGOED BIJ HET KASTEEL. IN 1457 HEET HET BIJVOORBEELD "OPT HOFFGOET TOT HERLAIR BIJ DEN HUIJS GELEGEN." IN DE REKENING VAN 1609 IS SPRAKE VAN "TWEЕ CLEIJN CRUIJTHOFFKENS VOOR DE BRUGGE, METTEN CLEYNEN HOPHOFF, ENDE BOOMGART ACHTER DE SCHUERE, METTEN HOFF VOOR DE IERSTE HALMAIJE". HOEWEL NIET ZEKER IS DAT HIERMEE EEN VOORBURCHT WORDT BEDOELD IS DIT WEL AANNEMELIJK. OP EEN KADASTRALE KAART DATEREND UIT 1737 IS HET TERREIN VOOR DE BURCHT NIET BEBOUWD. DIT WIJST EROP DAT DE EVENTUELE VOORBURCHT TOEN AL GESLOOPT WAS (AFB. 2.5).

DE LIGGING EN GROOTTE VAN DE VOORBURCHT KAN VERDER MISSCHIEN WORDEN AFGELEID UIT DE VORM VAN DE PERCELERING ZOALS DIE IS WEERGEGEVEN OP DE KADASTRALE KAART UIT 1811-1832 (AFB. 2.5).

HET RECHTHOEKIGE PERCEEL TEN NOORDEN VAN DE HOOFDBUCHT EN NOORDWESTEN VAN DE VOORBURCHT ZOALS WEERGEGEVEN WORDT OP DE KAART UIT 1737 (AFB. 2.4 EN 2.6) KAN WIJZEN OP EEN GEWIJZIGDE INDELING VAN HET VOORTERREIN. DIT PERCEEL LIJKT, AFGAANDE OP AFBEELDING 2.4, IN GEBRUIKT TE ZIJN GEWEEST ALS KASTEELTUIN.

Afb. 2.5 Kadastrale kaart uit 1811-1832 met daarop afgebeeld de diverse terreinbenamingen die in de tekst ter sprake komen (bron: Beeldbank 2016).

INTRIGEREND IS HET VOORKOMEN VAN EEN REGELMATIG GREPPELSYSTEEM/VERHOOGING IN HET WEILAND TUSSEN HET KASTEEL EN DE DOMMEL OP EEN LUCHTFOTO VAN DE RAF UIT 1944. MISSCHIEN KAN HET GREPPELSYSTEEM IN VERBAND WORDEN GEBRACHT MET EEN SCHANS VAN DE BELEGERINGSLINIE VAN 'S-HERTOGENBOSCH IN 1629. TIJDENS DEZE BELEGERING WAS VLAK BIJ HET KASTEEL EEN BRUG OVER DE DOMMEL GELEGEN.²⁸ DE EXACTE LOCATIE VAN DEZE BRUG IS NIET BEKEND EN OP DE BEKEND AFBEELDINGEN VAN DE BELEGERINGSLINIE IS GEEN SCHANS AFGEBEELD IN DE NABIJHEID VAN OUD-HERLAER. AANGEZIEN BELEGERINGSKAARTEN EN SCHILDERIJEN MOMENTOPNAMEN ZIJN HOEFT DIT OVERIGENS GEEN DOORSLAGGEVEND BEZWAAR TE ZIJN. DE DATERING EN BETEKENIS VAN HET SYSTEEM STAAT DUS NIET VAST, ZELFS EEN 19 EEUWSE DATERING BEHOORT TOT DE MOGELIJKHEDEN.

²⁸ DE BRUG WORDT AFGEBEELD OP EEN SCHILDERIJ MET PRINS FREDERIK HENDRIK TIJDENS DE BELEGERING VAN 'S-HERTOGENBOSCH, 1629, VERVAARDIGD DOOR PAUWELS VAN HILLEGART, CIRCA 1631, COLLECTIE RIJKSMUSEUM AMSTERDAM.

Afb. 2.6 Op een luchtfoto van de RAF uit 1944 is de percelering zoals weergegeven op de kadastrale kaarten uit het begin van de 18^e eeuw nog duidelijk zichtbaar. Ook de gracht rondom de kasteelheuvel is zichtbaar.

OP DE KADAstrALE KAART VAN 1811-1832 ZIJN TWEE WATERGANGEN AFGEBEELD TUSSEN DE KASTEELGRACHT EN DE DOMMEL (AFB. 2.5). DE BETEKENIS VAN DEZE GRACHTEN/SLOTEN IS NIET DUIDELIJK MAAR IN IEDER GEVAL ZORGDEN ZE VOOR EEN GOEDE DOORSTROMING VAN HET GRACHTWATER. STINKEND GRACHTWATER, VANWEGE ROTTEND ORGANISCH MATERIAAL, EN MUGGENOVERLAST WERDEN HIERDOOR BESTREDEN. DE MEEST STROOMOPWAARTS GELEGEN GRACHT (EVENTUEEL OOK TE BETITELEN ALS EEN SLOOT) ZORGDE VOOR DE AANVOER VAN WATER, DE ANDER FUNGEERDE ALS AFVOERGRACHT. DE AANVOERGRACHT/SLOOT IS OVERIGENS NIET WEERGEGEVEN OP DE KAART UIT 1737. OP EEN KAART UIT 1769 DAARENTEGEN IS WEL EEN SMALLE AANVOERSLOOT INCLUSIEF EEN SLUIS AANGEGEVEN (AFB. 2.7).²⁹ MOGELIJK IS ZELFS SPRAKE VAN EEN TWEEDE (BREDERE) AANVOERGRACHT TEN NOORDEN VAN DE NAASTGELEGEN WEG DIE VIA EEN DUIKER ONDER DE WEG DOOR KAN HEBBEN GELOPEN.

WAT ER NA DE SLOOP VAN HET KASTEEL OMSTREEKS 1737 IS GEBEURD IS NIET GOED BEKEND.³⁰ UIT 1764 IS EEN AANBESTEDINGSBESTEK BEWAARD GEBLEVEN VOOR DE BOUW VAN EEN NIEUWE “KAMER MET BAKOVEN” OP OUD-HERLAER. IN HET BESTEK WORDT OOK GEMELD DAT ER WERKZAAMHEDEN VERRICHT MOETEN WORDEN AAN EEN KELDER.³¹ EEN DEEL VAN DE TE GEBRUIKEN BOUWSTENEN ZAL AFKOMSTIG ZIJN VAN “DE TOREN”. HIERUIT KAN WORDEN AFGELEID DAT ER EEN BOERDERIJ STOND OP OUD-HERLAER. OOK BLIJKT HIERUIT DAT ER NOG STEEDS RUÏNERESTEN VAN HET OUDE KASTEEL AANWEZIG WAREN. HET IS VERLEIDELIJK OM TE DENKEN

²⁹ KAART FIGURATIEF VAN DE GRONDHEERLIJKHEID SINT-MICHIELSGESTEL, OUD EN NIEUW HERLAAR (HERLAER) EN GEMONDE, 1769. BHIC 2016; COLLECTIE KAARTEN EN TEKENINGEN VAN HET STREEKARCHIEF LANGS AA EN DOMMEL, NR. 5A033.

³⁰ SMEETS-KLOKGIETERS 2015, 11.

³¹ ARCHIEF RAAD EN REKENKAMER, INV. NR. 2712; *BESTEK EN CONDITIE TOT SEEKER METSELWERK OP OUD HERLAIR VOOR AANNEMER VAN GEFFEN IN DAT MICHIELSGESTEL DEN 26 MAART 1764.*

DAT HET BESTEK UIT 1764 BETREKKING HEEFT OP DE NOG STEEDS AANWEZIGE BAKOVEN IN DE KOEIENSTAL OP OUD-HERLAER.”

OP DE HIERVOOR REEDS VERMELDE KAART UIT 1769 IS OP DE KASTEELHEUVEL VAN OUD-HERLAER EEN U-VORMIGE BOERDERIJ WEERGEGEVEN. DE HOUTEN BRUG DIE VOORHEEN TOEGANG VERLEENDE TOT DE HOOFDBURCHT IS OP DEZE AFBEELDING VERVANGEN DOOR EEN GRONDDAM. DEZE BOERDERIJ MOET DUS GEBOUWD ZIJN TUSSEN 1737 EN 1764 GEBRUIKMAKEND VAN DE RESTEN VAN DE RONDLOPENDE MIDDELEEUESE RINGMUUR. IN EEN VERKOOPAKTE UIT 1803³³ wordt de boerderij als volgt omschreven;

“Een bouwhoeve aldaar genaamd de Neerhuizinge ter plaatse alwaar het kasteel van Oud Herlaer heeft gestaan, bestaande uit eene nieuw bakhuis, een schop en de ruines der afgebrande gebouwen daar ter plaatse, rondomme in de gragten gelegen, omstgadert de dreef en gragtkanten (?); terrijnen, terreplijn en weijde...”³⁴

Met de afgebrande gebouwen in bovenstaande akte wordt misschien het woongedeelte bedoeld aangezien deze niet apart vermeldt wordt.

Afb. 2.7 Uitsnede uit een kaart daterend uit 1769. Opvallend is dat er bij de aanvoergracht een “sluijs” wordt vermeld. De prent is oostwaarts gericht.

OP DE KADASTRALE MINUUT VAN 1811-1832 STAAN VIER GEBOUWEN AANGEGEVEN OP OUD-HERLAER; EEN WOONHUIS, EEN STAL/KOETSHUIS EN TWEE KLEINERE BIJGEBOUWEN (AFB. 2.5). DE LIGGING VAN HET GROTE GEBOUW OP DE OOSTELIJKE HELFT VAN DE KASTEELHEUVEL KOMT OVEREEN MET DE AFBEELDING UIT 1769. DIT WIJST OP EEN HERSTEL OF NIEUWBOUW TER PLAATSE VAN DE 18 EEUWSE BOERDERIJ. AANGEZIEN OOK TEGENWOORDIG NOG OPGAAND MIDDELEEUESE MUURWERK AANWEZIG IS IN DE BESTAANDE BUITENMUUR VAN DE BOERDERIJ WIJST

³² RIJKSARCHIEF IN NOORD BRABANT, COMMISSIE VAN BREDA, 1798-1811, 930.

³³ RIJKSARCHIEF IN NOORD-BRABANT, COMMISSIE VAN BREDA 1798-1811, NR. 930.

³⁴ TRANSCRIPTIES VAN RENTMEESTER REKENINGEN 1417- 1727.

ALLES OP EEN HERSTEL. UIT 1842 BESTAAT EEN AANZICHT VAN HERLAER DAT TOEN DIENDE ALS ZOMERVERBLIJF VAN EEN BARON.³⁵ IN HOEVERRE DIT AANZICHT BETROUWBAAR IS EN WAT DE RELATIE IS TUSSEN WOONHUIS, BAKOVEN EN DE STAL IS ONDUIDELIJK. IN 1850 BRANDDE DIT ZOMERVERBLIJF AF. VERVOLGENS IS DE STAL, DIE WAARSCHIJNLIJK NIET WAS AFGEBRAND, VERBOUWD TOT BOERDERIJ EN IS VANAF DIE TIJD IN HANDEN GEWEEST VAN DE FAMILIE VAN BERSELAAR.³⁶

VOLGENS OPGAVE VAN HET MONUMENTENREGISTER (RCE) ZOU DE BESTAANDE BOERDERIJ DATEREN UIT DE TWEDE HELFT VAN DE 19^e EEUW. ONBEKEND IS WAAROP DEZE DATERING IS GEBASEERD EN GEZIEN DE GESCHIEDENIS KAN DEZE DATERING BETWIJFELD WORDEN.

GEDURENDE DE 19^e EN 20^e EEUW VERANDERDE OP OUD-HERLAER WEINIG TOTDAT HALVERWEGE DE 20^e EEUW DIVERSE KLEINERE SCHUREN OP DE (VOORMALIGE) HOOFDBURCHT EN MEERDERE GROTE STALLEN MET GIERKELDER TER HOOGTE VAN DE (VERONDERSTELDE) VOORBURCHT WERDEN GEBOUWD. IN DE JAREN '80 VAN DE VORIGE EEUW WAS DE RINGGRACHT DERMATE DICHTGESLIBT EN RIJK AAN MUGGEN DAT DE TOENMALIGE EIGENAAR BESLOOT DEZE TE DEMPEN.

IN 2015 IS DE BOERDERIJ GEKOCHT DOOR HET GROENONTWIKKELINGSFONDS OM HET NATUURNETWERK, DE ECOLOGISCHE HOOFDSTRUCTUUR EN ECOLOGISCHE VERBINDINGSZONES VAN DIT GEBIED TE BEHOUDEN EN VERSTERKEN (ZIE OOK BIJLAGE 3). DE MODERNE 20-EEUWSE STALLEN ZIJN IN HET KADER VAN DIT PLAN GESLOOPT.

OP DE CULTUURHISTORISCHE ATLAS STAAT AANGEGEVEN DAT BINNEN HET PLANGEBIED EEN ARCHEOLOGISCH MONUMENT EN EEN RIJKSMONUMENT AANWEZIG ZIJN. HET ARCHEOLOGISCH MONUMENT BETREFT HET KASTEELTERREIN OUD-HERLAER EN HET RIJKSMONUMENT DE HUIDIGE BOERDERIJ MET BIJBEHORENDE OPSTALLEN EN GRACHT. DE MOGELIJKE VOORBURCHT MET TUIN WORDT AANGEGEVEN ALS EEN COMPLEX VAN CULTUURHISTORISCH BELANG.

2.3.3 ARCHEOLOGIE

OVER HET ALGEMEEN ZIJN IN NEDERLAND OP VERSCHILLENDE NIVEAUS (LANDELIJK, PROVINCIAAL, REGIONAAL EN GEMEENTELIJK) ARCHEOLOGISCHE (VERWACHTINGS-)KAARTEN OPGESTELD. HET HUIDIGE BELEID, DAT VAN TOEPASSING IS OP HET PLANGEBIED, IS GEBASEERD OP DE GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART³⁷ (ZIE BIJLAGE 2).

HET ZUIDELIJKE DEEL VAN HET PLANGEBIED, (HOOFDBURCHT, GRACHTEN EN VOORBURCHT) IS AANGeweZEN ALS EEN AMK TERREIN (NR. 13905). DIT BETREFT EEN GEBIED DAT VANWEGE ZIJN ARCHEOLOGISCHE WAARDE VERMELD STAAT OP DE ARCHEOLOGISCHE MONUMENTENKAART. DE OMSCHRIJVING ZOALS VERMELD ONDER WAARNEMING 47913 LUIDT ALS VOLGT: *TERREIN MET RESTEN VAN EEN KASTEEL UIT DE 13^e EEUW (OF OUDER). HET KASTEEL IS GESLOOPT IN 1737. HET KASTEELTERREIN WAS OMGRACHT, BIJ DE SAMENLOOP VAN TWEE WATERLOOPJES LANGS DE DOMMEL. FUNDERINGEN EN KELDERGEWELVEN AANWEZIG. HET TERREIN IS DEELS BEBOUWD (BOERDERIJ), DE REST VAN HET TERREIN IS IN GEBRUIK ALS BOUWLAND EN GRASLAND. HET TOPONIEM IS DE NAAM VAN HET KASTEEL VOOR DE SLOOP, ALSOOK DE NAAM VAN DE HUIDIGE LOCATIE.*

HET OVERIGE DEEL VAN HET PLANGEBIED HEEFT EEN HOGE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING TOEGEKEND GEKREGEN VANWEGE DE LIGGING RONDOM DIT AMK-TERREIN EN DE AANWEZIGHEID VAN EEN DEKZANDRUG.

HET TERREIN STAAT WELISWAAR OP DE AMK KAART MAAR BENADRUKT MOET WORDEN DAT HET GEEN WETTELIJK BESCHERMD MONUMENT IS. HET AMK-TERREIN HEEFT EEN ARCHEOLOGIE WAARDE 2 VOLGENS DE GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART (BIJLAGE 2), WAT BETEKENT DAT BIJ INGRENEN IN DE BODEM DIEPER DAN 30 CM –MV EN/OF MEER DAN 50 M ARCHEOLOGISCHE ONDERZOEK VERPLICHT IS.³⁸ HET NOORDELIJKE DEEL VAN HET PLANGEBIED, MET EEN HOGE

³⁵ OUD HERLAER IN 1842, J.F. CHRIST DEL., UIT: M.C.P.E. ROBIDÉ VAN DER AA, *OUD-NEDERLAND IN DE UIT VROEGERE DAGEN, OVERGEBLEVENE BURGEN EN KASTEEL EN GESCHETST EN AFGEBEELD*, NIJMEGEN 1846, (BRABANT-COLLECTIE, DATABANK TOPOGRAFISCH-HISTORISCHE ATLAS).

³⁶ NAAR AANTEKENINGEN IN HET PRIVÉ ARCHIEF VAN MEVR. BINK TE HAANWIJK.

³⁷ BOSHOVEN ET AL. 2009.

³⁸ BOSHOVEN ET AL. 2009.

ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING, HEEFT ARCHEOLOGIEWAARDE 4. DIT BETEKENT DAT BIJ INGREPEN IN DE BODEM DIEPER DAN 50 CM –MV EN/OF MEER DAN 100 M ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK VERPLICHT IS. OVERIGENS STAAT DIT GEDEELTE VAN HET PLANGEBIED AANGEGEVEN ALS EEN ZONE DIE EEN VERSTOORDE BODEM HEEFT. DEZE VERSTORING HEEFT TE MAKEN MET DE BOUW VAN (SUB)RECENTE STALLEN MET ONDERGELEGEN MESTKELDERS, DIE ONLANGS ZIJN GESLOOPT. ONDUIDELIJK IS TOT WELKE DIEPTE DE BODEM VERSTOORD IS GERAAKT. MOGELIJK ZIJN DE KELDERS OP HET OUDE OPPERVLAK GEBOUWD, WAARNA MEN HET TERREIN HEEFT OPGEHOOGD.

BINNEN EEN STRAAL VAN 500 METER IS NAAST HET REEDS OMSCHREVEN MONUMENT NOG ÉÉN ARCHEOLOGISCH MONUMENT AANWEZIG. DIT AMK-TERREIN (NR. 4184) VAN ARCHEOLOGISCHE WAARDE LIGT CIRCA 100 METER TEN NOORDWESTEN VAN HET PLANGEBIED EN BETREFT EEN GROOT OUD AKKERCOMPLEX DAT REEDS WORDT AFGEBEELD OP DIVERSE 18 EEUWSE KAARTEN. DE OMSCHRIJVING LUIDT ALS VOLGT: *TERREIN MET SPOREN VAN BEWONING UIT IJZERTIJD EN ROMEINSE TIJD. IN DE ZUIDOOSTHOEK VAN HET TERREIN IS MESOLITHISCH VUURSTEENMATERIAAL AANGETROFFEN.*

NAAST DEZE VERWACHTE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN ZIJN RONDOM HET PLANGEBIED IN HET VERLEDEN OOK DAADWERKELIJK ARCHEOLOGISCHE WAARDEN AANGETROFFEN. IN DE DATABASE VAN DE RCE, ARCHIS II³⁹, ZIJN NAAST DE REEDS BESCHREVEN WAARNEMING 47913 AANGAANDE KASTEEL HERLAER BINNEN EEN STRAAL VAN CIRCA 500 METER 5 ARCHEOLOGISCHE WAARNEMINGEN GEDAAN. EEN OVERZICHT HIERVAN IS WEERGEGEVEN IN TABEL 2.1. DRIE WAARNEMINGSNUMMERS (44231, 439601, 441668) HEBBEN BETREKKING OP KLEINE METAALVONDSTEN UIT DE ROMEINSE TIJD EN LATE MIDDELEEUWEN. DE DETECTORVONDSTEN ZIJN GEDAAN IN HET DAL VAN DE DOMMEL TEGENOVER OUD-HERLAER AAN DE OVERZIJDE VAN DE RIVIER. EEN WAARNEMINGSNUMMER HEEFT BETREKKING OP DE VONDST VAN EEN AANTAL VUURSTENEN ARTEFACTEN EN EEN GERÖLLKEUL OP HET AKKERCOMPLEX TEN NOORDWESTEN VAN OUD-HERLAER (AMK-TERREIN 4184). ER ZIJN GEEN ONDERZOEKSMELDINGEN BINNEN EEN STRAAL VAN 500 M BEKEND IN ARCHIS II.

Tabel 2.1 Waarnemingen binnen een straal van 500 m rondom het plangebied.

WAARNEMINGS-NUMMER	AFSTAND TOT PLANGEBIED	WAARNEMING	DATERING	OPMERKINGEN
47913	0 M	FUNDERINGSRESTEN KASTEEL	LMEA-NT	DEZE MELDING HEEFT BETREKKING OP HET KASTEEL OUD-HERLAER
44235	100 M N	VUURSTENEN ARTEFACTEN EN EEN GERÖLLKEUL	MESOM-NEOM	
44231	250 M ZO	HAARNAALD, BESLAG	ROM	
439601	260 M ZO	BRONZEN MUNT	ROM	
441668	250 M ZO	SPELD	LMEB	

2.4 Archeologische verwachting

OP BASIS VAN HET BUREAUONDERZOEK GELDT VOOR HET GEHELE PLANGEBIED EEN HOGE VERWACHTING OP HET AANTREFFEN VAN RESTEN UIT DE MIDDELEEUWEN EN NIEUWE TIJD.

HIERBIJ MOET SPECIAAL GEDACHT WORDEN AAN RESTEN DIE VERBAND HOUDEN MET DE MIDDELEEUWSE BURCHT OUD-HERLAER (13^e EEUW OF OUDER) EN TEVENS EIND 18^e TOT VROEG 19^e EEUWSE BEBOUWING DIE GERELATEERD KAN WORDEN AAN EEN ADELLIJK ZOMERHUIS EN/OF BOERDERIJ. TEVENS WORDEN ARCHEOLOGISCHE RESTEN VERWACHT DIE VERBAND HOUDEN MET DE (NOG BESTAANDE) BOERDERIJ DIE VOLGENS OPGAVE DATEERT UIT HET MIDDEN VAN DE 19^e EEUW MAAR DIE VERMOEDELIJK AANZIENLIJK OUDER IS. DAARNAAST GELDT ER EEN HOGE VERWACHTING OP HET AANTREFFEN VAN OUDERE ARCHEOLOGISCHE RESTEN (COMPLEXTYPEN: JACHT-/VERZAMELAARSKAMPMENT; NEDERZETTING) INDIEN ER SPRAKE IS VAN EEN OPDUIKENDE DEKZANDRUG OF –KOP ONDER DE VERMOEDELIJK AANWEZIGE ANTROPOGENE OPHOOGPAKKETTEN. INDIEN ER SPRAKE IS VAN

³⁹ D.D. JUNI 2015

ANTROPOGENE OPHOGINGEN OP BEEKAFZETTINGEN DAN KAN DEZE VERWACHTING WORDEN BIJGESTELD NAAR EEN LAGE VERWACHTING OP HET AANTREFFEN VAN ARCHEOLOGISCHE RESTEN VAN VÓÓR DE VOLLE MIDDELEEUWEN. DE BEEKDALEN VAN DE ESSCHE STROOM, DE DOMMEL, DE AA EN DE DIEZE WAREN HOOGSTWAARSCHIJNLIJK NAMELIJK GEDURENDE HET GEHELE HOLOCEEN TE NAT VOOR PERIODIEKE EN PERMANENTE VESTIGING DOOR DE MENS.

ARCHEOLOGISCHE RESTEN KUNNEN (ZOALS REEDS AANGETOOND) DIRECT ONDER DE HUIDIGE BESTRATING VERWACHT WORDEN. DE GRACHTEN VAN DE HOOFDBURCHT, WAARTOE OOK DE AANVOER- EN AFVOERGRACHT BEHOREN) EN HYPOTHETISCH OOK DIE VAN DE VOORBURCHT(EN) ZULLEN NAAR VERWACHTING TOT ENKELE METERS BENEDEN HET HUIDIGE MAAVELD REIKEN. DE TOP VAN DE KASTEELHEUVEL IS GELEGEN OP EEN HOOGTE VAN 6,2 M +NAP, HET TERREIN WAAR TOT VOOR KORT MODERNE STALLEN STONDEN IS GELEGEN OP EEN HOOGTE VAN CIRCA 5 M +NAP. HET MAAVELD VAN HET BEEKDAL IS GELEGEN OP EEN HOOGTE VAN CIRCA 3,2 M +NAP. DE MIN OF MEER RONDE KASTEELHEUVEL EN DE NOORDOOSTELIJKE TOERIT NAAR DE KASTEELHEUVEL LIJKEN DERHALVE RESPECTIEVELIJK CIRCA 3 EN 2 M TE ZIJN OPGEHOOGD. ONDANKS HET FEIT DAT DE BODEM IN HET NOORDOOSTELIJKE DEEL VERSTOORD ZOU ZIJN GERAAKT, KAN DE HOGE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING VOOR DIT DEEL VAN HET PLANGEBIED WEL GEHANDHAAFD BLIJVEN VANWEGE DE VERMOEDELIJK GROTE DIEPTE VAN EVENTUEEL AANWEZIGE ARCHEOLOGISCHE RESTEN. VOOR ZOVER BEKEND ZIJN ER VERDER DIEPGRAVENDE RECENTE VERSTORINGEN IN HET PLANGEBIED AANWEZIG IN DE VORM VAN EEN RECENTE KELDER ONDER DE BESTAANDE WOONBEOUWING OP DE KASTEELHEUVEL EN DIVERSE GIERKELDERS TER HOOGTE VAN DE MODERNE STALLEN VOOR DE KASTEELHEUVEL. DE VOORMALIGE GRACHT OM HET KASTEEL, VOOR ZOVER NIET DICHTGESLIBD, IS OMSTREEKS 1980 GEDEMPD MET PUIN EN AFVALMATERIAAL.

TER PLEKKE VAN HET PLANGEBIED WORDEN OPGEHOOGDE BEEKEERDGRONDEN VERWACHT. ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN EN BEWONINGSSPOREN KUNNEN BIJ EEN INTACTE, NIET OPGEHOOGDE BEEKEERDGROND WORDEN VERWACHT OP OF BINNEN 50 CM BENEDEN MAAVELD. BEWONINGSSPOREN KUNNEN WORDEN VERWACHT VANAF DE ONDERZIJDE VAN DE AH/AP-HORIZONT. OMDAT DE LAAGGELEGEN BEEKEERDGRONDEN VAAK IN GEBRUIK ZIJN ALS NIET GEPLOEGD WEILAND, ZULLEN EVENTUELE VINDPLAATSEN IN OF ONDER DE BOUWVOOR VEELAL NOG GAAF ZIJN. VANWEGE DE PERIODIEK HOGE GRONDWATERSTAND IS DE KANS OP EEN GOEDE CONSERVERING VAN GRONDSPOREN, ORGANISCHE RESTEN EN BOTMATERIAAL GROTER DAN BIJ DE HOGER GELEGEN EN DROGERE BODEMS.

3 Inventariserend veldonderzoek

3.1 Werkwijze

DE UITVOERING VAN HET INVENTARISEREND VELDONDERZOEK IS NIET GEHEEL VOLGENS DE STANDAARD PROCEDURE UIT DE AMZ-CYCLUS UITGEVOERD. HIERIN STAAT VERMELD DAT DE TIJDENS HET BUREAUONDERZOEK OPGESTELDE VERWACHTING IN HET VELD MIDDELS VELDWAARNEMINGEN EN BORINGEN WORDT GETOETST. AANGEZIEN DE VONDST VAN HET MUURWERK ONVERWACHT WAS AANGETROFFEN TIJDENS DE SANERINGSWERKZAAMHEDEN, HEEFT VOORAFGAAND

AAN DIT VELDWERK ECHTER GEEN BUREAUONDERZOEK PLAATSGEVONDEN. HET BUREAUONDERZOEK IS PAS UITGEVOERD NÁ AFLOOP VAN HET VELDWERK. OP BASIS VAN HET BUREAUONDERZOEK IS EEN ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING OPGESTELDE DIE VERVOLGENS WEL GETOETST IS MET DE GEGEVENS ZOALS DIE VERKREGEN ZIJN IN HET VELD.

MUURWERK

VOORAFGAAND AAN HET VELDONDERZOEK IS HET MUURWERK, ZOALS DAT IS AANGETROFFEN TIJDENS DE ASBESTSANERING, DIGITAAL INGEMETEN. VERVOLGENS ZIJN DEZE INMETINGEN GEPROJECTEERD EN GECOMBINEERD MET DE OPMETING VAN HET KASTEEL UIT 1737 (AFB. 2.4).

Afb. 3.1 Luchtfoto van het aangetroffen, schoongemaakte muurwerk (d.d. 21-03-2016). De bovenkant van de foto wijst naar het noordwesten.

VANWEGE HET VOORKOMEN VAN EEN OPVALLENDE INTRAMURALE WATERPUT, DIE OOK STAAT AFGEBEELD OP DE INMETING UIT 1737, WAS VOORAF DUIDELIJK WELK DEEL VAN DE MIDDELEEUWSE BURCHT VRIJGELEGD WAS BIJ DE SANERING. HIERDOOR WAS METEEN DUIDELIJK WAAR HET KASTEEL GELEGEN MOEST ZIJN TEN OPZICHTE VAN DE HUIDIGE BEBOUWING. DIT LEIDDE TIJDENS HET VELDWERK REEDS TOT DE INTERPRETATIE/DISCUSSIE VAN DE VERSCHILLENDE SOORTEN MUURWERK EN RUIMTEN. TIJDENS HET VELDWERK WERD HET MUURWERK SCHOONGEMAAKT (AFB. 3.1) EN VERVOLGENS ANALOOG GEDOCUMENTEERD, INCLUSIEF HOOGTEMATEN (IN CENTIMETERS T.O.V. NAP) PER MUURDEEL. HET MEETSISTEEM IS MET BEHULP VAN EEN O6-GPS INGEMETEN (ZIE BIJLAGE 4).

VAN IEDER MUURWERK ZIJN BAKSTEENMATEN GENOMEN, DE MORTELSOORT BESCHREVEN EN INDIEN MOGELIJK OOK DE 5-LAGENMAAT VASTGELEGD. HET MUURWERK IS GEDOCUMENTEERD DOOR EEN ARCHEOLOGISCH-BOUWHISTORICUS IN OVERLEG MET EEN BOUWHISTORICUS. DE ONDERLINGE RELATIE (OUDER-JONGER) TUSSEN DE RINGMUUR EN DE HOOFDPOORT KON HELAAS NIET MET ZEKERHEID VASTGESTELD WORDEN, AANGEZIEN DE OPDRACHT GRAAFWERK STRIKT VERBOD. BIJ HET SCHOONMAKEN, ENKELE CENTIMETERS DIEP, ZIJN OVERIGENS WEL ENKELE VONDSTEN GEDAAN (ZIE § 3.4.1).

FYSISCH-GEOGRAFISCH ONDERZOEK

BIJ HET INVENTARISEREND VELDONDERZOEK (VERKENNENDE FASE) IS HET PLANGEBIED OUD-HERLAER TE SINT-MICHIELSGESTEL ONDERZOEKT OP DE

GEOMORFOLOGISCHE, GEOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE KARAKTERISTIEKEN. OOK GEEFT HET BOORONDERZOEK INFORMATIE OVER DE INTACTHEID VAN DE BODEM EN GEEFT DAARMEE INZICHT IN DE GAAFHEID VAN EEN EVENTUELE ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATS. IN HET PLANGEBIED ZIJN 35 BORINGEN GEZET MET EEN EDELMANBOOR MET EEN DIAMETER VAN 7 CM EN ONDER HET GRONDWATERPEIL VERDER DOORGEZET MET EEN STEEGGUTS MET EEN DIAMETER VAN 3 CM. DE BORINGEN ZIJN UITGEVOERD TOT MAXIMAAL 4 M BENEDEN MAAVELD (-MV). DE LOCATIES VAN DE BORINGEN ZIJN INGEMETEN MET EEN O6-GPS.

Afb. 3.2 Boren in en naast de hoofdgracht van Oud-Herlaer (d.d. 22-03-2016). De foto is genomen vanaf boring 32 en kijkt in noordwestelijke richting.

IN TOTAAL ZIJN ER VIJF KLEINERE EN GROTERE BOORRAAIEN GEPLAATST (ZIE BIJLAGE 5). DE EERSTE BOORRAAI LOOPT DWARS OVER DE AFWATERINGSGRACHT IN HET ZUIDWESTELIJKE DEEL VAN HET PLANGEBIED. DE TWEEDE RAAI LOOPT VANAF EEN GEGRAVEN OF NATUURLIJKE WATERLOOP IN HET WESTELIJKE DEEL VAN HET PLANGEBIED, DWARS OVER DE ANTROPOGENE (MOTTE)HEUVEL EN DAN VERDER IN ZUIDOOSTELIJKE RICHTING. DE DERDE RAAI LOOPT MIN OF MEER NOORD-ZUID DWARS OVER DE HEUVEL HEEN. DE VIERDE EN VIJFDE RAAI ZIJN GEPLAATST TER HOOGTE VAN MOGELIJKE GRACHTEN RONDOM DE EVENTUEEL AANWEZIGE VOORBURCHT(EN).

HOEWEL HET VERKENNENDE ONDERZOEK NIET SPECIFIEK IS GERICHT OP HET OPSPOREN VAN ARCHEOLOGISCHE INDICATOREN IS WEL OP DE AANWEZIGHEID DAARVAN GELET. DE BODEMLAGEN ZIJN MET DE HAND EN OP HET OOG ONDERZOEKT OP DE AANWEZIGHEID VAN ARCHEOLOGISCHE INDICATOREN. ARCHEOLOGISCHE INDICATOREN (BV. AARDEWERK, BAKSTEEN, HUTTENLEEM, VUURSTEEN, METAAL, HOUTSKOOL EN AL DAN NIET VERBRAND BOT) KUNNEN EEN AANWIJZING ZIJN VOOR DE AANWEZIGHEID VAN EEN ARCHEOLOGISCHE VINDPLAATS TER PLAATSE OF IN DE NABIJHEID VAN DE BORING MET INDICATOR. DE BORINGEN ZIJN ZO GEPLAND DAT INZICHT WERD VERKREGEN IN DE OPBOUW VAN DE KASTEELHEUVEL ALSMEDE IN DIE VAN HET ONDERLIGGENDE NATUURLIJKE LANDSCHAP. DAARNAAST WAS HET DOEL VAN DE BORINGEN OM ZOWEL DE AANWEZIGHEID EN DE LIGGING VAN DE AFVOERGRACHT ALS DIE VAN DE VOORBURCHT(EN) AAN TE TONEN. DE BODEMLAGEN ZIJN LITHOLOGISCH⁴⁰ EN BODEMKUNDIG⁴¹ BESCHREVEN.

⁴⁰ NEN 1989.

⁴¹ DE BAKKER EN SCHELLING 1989.

HET VELDONDERZOEK HEEFT PLAATSGEVONDEN 21 EN 22 MAART 2016. IN NAVOLGENDE PARAGRAFEN WORDEN DE RESULTATEN VAN HET VELDONDERZOEK BESCHREVEN. DE MAAVELDHOOGTE (IN METERS T.O.V. NAP) IS PER BORING VERMELD IN DE BOORSTATEN (BIJLAGE 6). DE LIGGING VAN HET MUURWERK IS WEERGEGEVEN OP DE ALLE SPORENKAART /VERWACHTINGSKAART (AFB. 3.11 EN BIJLAGEN 4 EN 7). EEN OVERZICHT VAN DE GEHANTEERDE BEGRIPPEN WORDT GEGEVEN IN DE BEGRIPPENLIJST (BIJLAGE 8).

3.2 Veldwaarnemingen

DOOR DE AANWEZIGE BEBOUWING OP EEN METERSHOGE ANTROPOGENE OPHOGING, DEELS BEGRENSD DOOR MIDDELEEUWS MUURWERK WAREN AAN HET MAAVELD AL AANWIJZINGEN ZICHTBAAR DIE VERWEZEN NAAR DE AANWEZIGHEID VAN DE KASTEELHEUVEL VAN HET VOORMALIGE OUD-HERLAER (AFB. 3.3). DE VOORMALIGE GRACHTEN DAARENTEGEN WAREN, MET UITZONDERING VAN DE AANVOERGRACHT, NIET MEER ZICHTBAAR. DE LAATSTE RESTEN VAN DE RONDE KASTEELGRACHT WAREN OMSTREEKS 1980 GEDEMPT EN OOK DE AFVOERGRACHT WAS NIET MEER VISUEEL ZICHTBAAR. DOOR VEELVULDIG EN GELIJKMATIG PLOEGEN ZIJN OOK OP DE AHN GEEN RESTEN VAN DE ANDERE GRACHTEN TUSSEN DE DOMMEL EN HET KASTEEL HERKENBAAR. EVENTUELE GRACHTEN VAN DE VOORBURCHT(EN) ZIJN ONDER EEN METERSHOOG RECENT OPHOOGDEK (TEN BEHOEVE VAN DE BOUW VAN DE STALLEN MET GIERKELDER) VERDWENEN (AFB. 3.4).

Afbeelding 3.3 Zicht op het plangebied (d.d. 21-03-2016) gezien vanaf de noordzijde van de huidige boerderij Oud-Herlaer. Rechts is het muurwerk van kasteel Oud Herlaer met waterput zichtbaar.

Afbeelding 3.4 Zicht op het plangebied gezien vanuit het zuiden (d.d. 21-03-2016). Op de achtergrond een braakliggend terrein waar voorheen stallen hebben gestaan.

3.3 Verkennend booronderzoek

3.3.1 LITHOLOGIE EN BODEMOPBOUW

RAAI 1 (BORINGEN 1, 2, 4, 5 EN 6)

DE NATUURLIJKE ONDERGROND (C-HORIZONT) BESTAAT IN DE BORINGEN 2, 4 EN 5 HOOFDZAKELIJK UIT UITERST SILTIG, UITERST FIJN, GOED AFGEROND EN MATIG GESORTEERD, (LICHT)BLAUWGRIJS, GEREDUCEERD ZAND. IN BORING 6 BESTAAT HET NATUURLIJKE SEDIMENT UIT EEN PAKKET MINERAALARM, BRUIN, RIETVEEN OP DONKERGRIJZE, ZWAK HUMEUZE, STERK SILTIGE KLEI EN IN BORING 1 UIT EEN AFWISSELING VAN KLEI- EN VEENLAGEN. HET UITERST FIJNE ZAND-, KLEI- OF VEENPAKKET WORDT VANAF 1,0 Å 1,3 M –MV AFGEDEKT DOOR EEN DUNNE LAAG STERK SILTIGE, NIET TOT ZWAK HUMEUZE, DONKERGRIJZE KLEI. DIT KLEIDEK KOMT VOOR VANAF 0,8 Å 1,0 M –MV EN LIJKT VANWEGE DE AANWEZIGHEID VAN OPEENGEHOOPTE HUMUS OP SOMMIGE PLEKKEN LANGER AAN HET OPPERVLAK TE HEBBEN GELEGEN (AHB-HORIZONT). OP BASIS VAN DE LIGGING IN HET BEEKDAL VAN DE DOMMEL, DE LITHOLOGISCHE VERSCHIEDENHEID EN DE AANWEZIGHEID VAN KLEI- EN VEENLAGEN DUIDT DIT OP BEEKAFZETTINGEN. HET COMPLEX AFZETTINGSMILIEU IS NIET VERWONDERLIJK AANGEZIEN HIER MEERDERE BEKEN BIJ ELKAAR KOMEN.

HET NATUURLIJKE SEDIMENT WORDT AFGEDEKT DOOR EEN 80 TOT 100 CM DIK ZANDDEK, WAARVAN DE BOVENSTE 55 TOT 60 CM DOOR DE MENS IS GEROERD/VERSTOORD. DIT IS ZICHTBAAR AAN DE VLEKKERIGHEID VAN HET SEDIMENT. HET ONDERSTE GEDEELTE, BESTAANDE UIT GOED GESORTEERD EN AFGEROND, MATIG FIJN ZAND LIJKT NATUURLIJK TE ZIJN AFGEZET. OP BASIS VAN DE LITHOLOGISCHE EN SEDIMENTOLOGISCHE KENMERKEN LIJKT HET HIER OM DOOR DE WIND AFGEZET DEKZAND TE GAAN. DIT DEKZAND ZAL SECUNDAIR ZIJN AFGEZET, AANGEZIEN ER ONDER DIT ZANDPAKKET SPRAKE IS VAN HOLOCENE BEEKAFZETTINGEN. MOGELIJK LAG HET BEEKDAL TER HOOGTE VAN OUD-HERLAER VANAF EEN BEPAALDE PERIODE IN HET HOLOCENE DROOG, BIJVOORBEELD DOOR EEN NATUURLIJKE OF ANTROPOGEEN BEÏNVLOEDDE AFSNIJDING VAN DEZE TAK VAN DE DOMMEL. VERVOLGENS KON DOOR BIJVOORBEELD ONTBOSSENG TEN WESTEN VAN DE BEEKLOOP DEKZAND IN HET BEEKDAL VAN DE DOMMEL SECUNDAIR WORDEN AFGEZET.

IN BORING 5 WORDT HET DEKZAND OP EEN DIEPTE VAN 1 M –MV MIDDELS EEN ABRUPTE GRENS AFGEDEKT DOOR EEN PAKKET STERK SILTIG, (DONKER)BLAUWGRIJS, MATIG FIJN ZAND MET VEEL Dikke HUMUSLAGEN. IN DE BOVENSTE 40 CM KOMEN ENKELE FRAGMENTEN BOUWPUIN VOOR. HET LIJKT HIER OM EEN GRACHTVULLINGSPAKKET TE GAAN. OP DE EERSTE KADAstrALE KAART (AFB. 2.5) EN OP DE BOORPUNTENKAART (BIJLAGE 5) IS HIER EEN AFWATERINGSKANAAL VANAF DE OMGRACHTING VAN HET KASTEEL ZICHTBAAR. OP BASIS VAN DE BOORRAAI LIGT DEZE AFVOERGRACHT DUS (IETS) OOSTELIJKER DAN OP DE (GEGEOREFEREERDE) KAART STAAT AANGEGEVEN.

RAAI 2 (BORINGEN 9, 11, 13, 15, 17, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32 EN 33)

DE BORINGEN DIE GELEGEN ZIJN BUITEN DE OPGEHOOGDE KASTEELHEUVEL VERTONEN ALLEN EENZELFDE OPBOUW ALS TER HOOGTE VAN RAAI 1. TOT EEN DIEPTE VAN CIRCA 80 TOT 110 CM KOMT (VERspoELD) SECUNDAIR AFGEZET DEKZAND VOOR DAT IN DE TOP LICHT VLEKKERIG EN SILTRIIK IS. VANAF CIRCA 1 M –MV KOMEN KLEIIGE TOT VENIGE BEEKAFZETTINGEN VOOR, DIE OP HUN BEURT OP (ZEER)FIJNZANDIGE BEEK- OF FLUVIOPERIGLACIALE AFZETTINGEN LIGGEN. IN DE TOP VAN DE VEELAL KLEIIGE BEEKAFZETTINGEN KOMT VAAK EEN (ZWAK) HUMEUZE TOP VOOR, DIE DUIDT OP EEN LANGDURIGE LIGGING AAN HET OPPERVAK. TER HOOGTE VAN DE BORINGEN 9 EN 11 WORDT OP HET DEKZAND EEN 65 TOT 70 CM DIK PAKKET UITERST SILTIGE TOT MATIG ZANDIGE, ZWAK TOT HUMEUZE KLEI MET RIETRESTEN DAN WEL MINERAALARM, NIET GEDIFFERENTIEERD VEEN AANGETROFFEN. IN DE BASIS VAN HET VEENPAKKET WERD IN BORING 11 ONDEFINIEERBAAR AARDEWERK AANGETROFFEN. TEVENS IS HET SEDIMENT RELATIEF LOSGEPAKT EN KOMT ER VEEL SLIB IN VOOR. HET BETREFT HIER VERMOEDELIJK EEN GRACHT OF GREPPEL EN GEEN RESTGEUL. OOK IN DE BORINGEN 18 EN 19 ZIJN MOGELIJKE (GRACHT- OF GREPPEL)VULLINGEN AANGETROFFEN, WAARBIJ EVENEENS IN DE BASIS VAN DEZE VULLING SPIKKELS ROODBAKKEND AARDEWERK ZIJN AANGETROFFEN.

IN DE RICHTING VAN DE WOONHEUVEL NEEMT DE TOP VAN HET DEKZAND TOE TEN OPZICHTE VAN NAP. BEEKAFZETTINGEN WORDEN NIET MEER AANGETROFFEN IN DE BORINGEN OOSTELIJK VAN BORING 19. TER PLEKKE VAN BORING 19 BEDRAAGT DE DIKTE VAN HET DEKZAND REEDS 90 CM EN LOOPT DEZE DOOR TOT 1,7 M –MV. DE TOP VAN HET DEKZAND LIGT IN DEZE BORING OP 2,4 M +NAP. VERDER IN DE RICHTING VAN DE OPGEHOOGDE WOONHEUVEL NEEMT DE TOP VAN HET DEKZAND STERK TOE. TER PLEKKE VAN BORING 21 LIGT DEZE OP 2,8 M +NAP, TER HOOGTE VAN BORING 23, GELEGEN AAN DE VOET VAN DE HELLING VAN DE WOONHEUVEL VAN OUD HERLAER, OP 3,2 M +NAP EN TER HOOGTE VAN BORINGEN 26 EN 27 GELEGEN IN HET MIDDEN VAN DE WOONHEUVEL OP 3,1 M +NAP. DE HOOGTE VAN DE TOP VAN HET DEKZAND TER PLEKKE VAN BORING 24 (4,4 M +NAP) MAG ALS ONNAUWKEURIG WORDEN BESCHOUWD VANWEGE DE LIGGING OP EEN STEILE EN BEBOSTE HELLING, WAARDOOR DIT PUNT SLECHT INGEMETEN KON WORDEN.

HET DEKZAND WORDT AFGEDEKT DOOR MEERDERE ANTROPOGENE OPHOOGPAKKETTEN MET EEN TOTALE DIKTE VAN 300 TOT 310 CM. BINNEN DE OPHOOGPAKKETTEN KAN EEN ONDERSCHIED WORDEN GEMAAKT TUSSEN EEN VLEKKERIG, RELATIEF PUINARM OPHOOGPAKKET BESTAANDE UIT SLECHT GESORTEERD, FIJN, ZACHT AANVOELENDE, LEEMHOUDEND, (LICHT)BRUINGEEL ZAND EN JONGERE, PUIN HOUDENDE, (DONKER)BRUINGRIJZE TOT GRIJSZWARTE, ZWAK TOT STERK HUMEUZE, MATIG GROVE ZANDPAKKETTEN (AA-HORIZONTEN). IN BORING 26 IS OP 150 CM –MV (4,5 M +NAP) EEN GRIJSZWARTE, STERK HUMEUZE VEGETATIEHORIZONT AANGETROFFEN IN DE TOP VAN HET FIJNE ZAND MET ENKELE LEEMBROKKEN. OOK IN BORING 27 WORDT EEN VEGETATIEHORIZONT AANGETROFFEN, WARE HET NIET DAT DEZE HIER ONDER HET LEEMHOUDENDE, FIJNE ZANDPAKKET IN DE TOP VAN EEN OUDER OPHOOGPAKKET WORDT AANGETROFFEN (2,55 M –MV). BEIDE VEGETATIEHORIZONTEN WIJZEN OP EEN POTENTIEEL ARCHEOLOGISCH LOOPVLAK.

TEN ZUIDOOSTEN VAN DE WOONHEUVEL, TER HOOGTE VAN DE BORINGEN 30 T/M 33 LOOPT HET DEKZANDNIVEAU WEER LANGZAAM NAAR BENEDEN TOE AF. TER HOOGTE VAN BORING 30 LIGT DEZE OP 2,9 M +NAP (60 CM –MV) EN IS HET DEKZANDPAKKET NOG 140 CM DIK. TER HOOGTE VAN BORING 31 LIGT DEZE OP 2,5 M +NAP. IN DE BORINGEN 32 IS EVENEENS EEN (GRACHT)VULLING AANGETROFFEN, WAARDOOR HET DEKZAND HIER NIET MEER “*IN SITU*” AANWEZIG IS. DE GRACHTVULLINGEN BESTAAN UIT HUMEUS ZAND EN LOPEN DOOR TOT CIRCA 70 CM –MV. HIERONDER KOMEN

WITGRIJZE, FIJNZANDIGE, SLECHT GESORTEERDE BEEKAFZETTINGEN VOOR. BORING 33 LIGT NET BUITEN DE GRACHTVULLING.

RAAI 3 (BORINGEN 201, 202, 203, 204 EN 205)

RAAI 3 MAAKT DE BODEMOPBOUW VAN DE WOONHEUVEL DUIDELIJK ZICHTBAAR. DE BORINGEN 201 T/M 203, GELEGEN TER PLEKKE VAN HET GESANEERDE VLAK WAAROP MUURRESTEN VAN HET KASTEEL OUD-HERLAER ZICHTBAAR ZIJN, LATEN WEDEROM EEN TWEEDELING IN OPHOOGPAKKETTEN ZIEN. DE BOVENSTE 100 TOT 140 CM BESTAAT UIT MEER PUINRIJK, HUMEUS, MATIG FIJN TOT GROF, (DONKER)BRUINGRIJS ZAND EN DAARONDER KOMT EEN MEER FIJNZANDIG, ROESTRIJK, VLEKKERIG, FIJN ZAND PAKKET VOOR. DIT LAATSTE PAKKET LIJKT EEN PAKKET OPGEWORPEN DEKZAND TE ZIJN VERMENGD MET BEEKLEEM(BROKKEN). DE SCHEIDING TUSSEN BEIDE OPHOOGPAKKETTEN LIGT OP CIRCA 3,7 M +NAP.

DE BORINGEN 201, 202 EN 203 STUITEN ALLEN IN EEN OPHOOGPAKKET. IN DE BORINGEN 201 EN 203 LIJKT DIT NIVEAU OVEREEN TE KOMEN MET DE A-HORIZONT IN BORING 27, DIE ONDER HET OPGEWORPEN LEEMHOUDENDE FIJNE ZANDPAKKET IS AANGETROFFEN. DIT POTENTIEEL LOOPVLAK LIGT OP 2,6/2,7 M -MV (TUSSEN 2 EN 2,5 M +NAP) EN INDICEERT VERMOEDELIJK DE TOP VAN HET ONDERLIGGENDE NATUURLIJKE DEKZAND RELIËF. OP VRIJWEL DITZELFDE NIVEAU IS IN BORING 205 OP 1,7 M -MV (2,4 M +NAP) EEN A-HORIZONT AANGETROFFEN, WAARONDER EEN PAKKET STERK SILTIGE, STERK HUMEUZE, DONKERGRIJZE KLEILAAG MET VEEL VEENLAGEN VOORKOMT. DIT BETREFT VERMOEDELIJK EEN VULLINGSLAAG VAN DE OMGRACHTING OM HET RONDE, OPGEWORPEN KASTEELTERREIN/WOONHEUVEL. BORING 204 LIGT EVENEENS OP DE RAND VAN DE WOONHEUVEL, WAARDOOR OOK HIER GEEN NAUWKEURIGE HOOGTEBEPALING HEEFT KUNNEN PLAATSVINDEN. VERMOEDELIJK IS OP DEZE HELLING SLECHTS SPRAKE VAN ÉÉN ANTROPOGEEN OPHOOGPAKKET OP DEKZAND.

RAAI 4 (BORINGEN 57, 58, 257 EN 258)

DEZE RAAI LIGT GEPROJECTEERD OVER DE NOORDELIJKE BEGRENZING VAN EEN MOGELIJKE VOORBURCHT. DEZE NOORDELIJKE BEGRENZING ZOU IN DE VORM VAN EEN GRACHT- OF GREPPELVULLING NOG IN DE BORINGEN TE HERKENNEN (KUNNEN) ZIJN. DE MEEST ZUIDELIJKE BORING (NR. 57) HEEFT DAARBIJ EEN OPVALLEND ANDERE BODEMOPBOUW DAN DE OVERIGE 4 GEPLAATSTE BORINGEN. DEZE BORING LAAT EEN 160 CM DIK PAKKET OPHOOGZAND ZIEN, WAARONDER EEN 15 CM DIKKE A-HORIZONT OF EEN RESTANT VAN EEN GRACHTVULLING VOORKOMT IN DE TOP VAN (OPGEWORPEN?) DEKZAND (VANAF 3,5 M +NAP). DIT (OPGEWORPEN) DEKZANDPAKKET LIGT MIDDELS EEN SCHERPE GRENS OP HAAR BEURT OP EEN 40 CM DIK PAKKET STERK SILTIG, DONKERGRIJS, MATIG HUMEUS ZANDPAKKET. DIT PAKKET LIJKT WEDEROM EEN GRACHT- OF RESTGEULVULLING TE ZIJN EN LIGT OP EEN DIEPTE VAN 3,2 M -MV (1,9 M +NAP). ONDER DIT PAKKET HUMEUS ZAND KOMT EEN PAKKET ZWAK SILTIG, MATIG FIJN, GRIJS, GEREDUCEERD DEKZAND VOOR (C-HORIZONT).

DE OVERIGE DRIE BORINGEN LATEN WEDEROM EEN RECENT OPHOOGDEK ZIEN VAN CIRCA 160 À 170 CM DIKTE. HIERONDER WORDT IN DE BORINGEN 257 EN 58 VERMOEDELIJK WEER EEN RESTANT VAN EEN GRACHTVULLING OF A-HORIZONT AANGETROFFEN OP EEN DIEPTE VAN 3,4 M +NAP. IN BORING 58 WORDT VEEL BOUWPUIN AANGETROFFEN IN DEZE ZWAK HUMEUZE, STERK SILTIGE, ZANDIGE OPVULLING. IN BORING 258 IS OP DIT NIVEAU GEEN HUMEUZE VULLINGSLAAG MEER AANGETROFFEN. HIER KOMT ONDER HET OPHOOGZAND EEN BEGRAVEN NATUURLIJKE, ONGEPLOEGDE A-HORIZONT VOOR IN DE TOP VAN EEN PAKKET GRIJS DEKZAND. DIT DEKZAND IS MOGELIJK OPGEWORPEN.

SAMENVATTEND IS MOGELIJK SPRAKE VAN TWEE (GRACHT- OF GREPPEL)VULLINGEN. DE JONGSTE LIGT OP EEN DIEPTE VAN 160/170 CM -MV (3,5 M +NAP) EN KOMT VOOR IN DE BORINGEN 57, 257, 58 EN (MOGELIJK) 258. IN BORING 59 WORDT DEZE VULLING NIET AANGETROFFEN. DE BODEMOPBOUW VAN DE TOT 4 M DIEP GEPLAATSTE BORING 57 LAAT EEN TWEDE HUMEUZE VULLING ZIEN. DEZE VULLING LIGT OP (3,2 M -MV) 1,9 M +NAP. ONDUIDELIJK IS OF HIER SPRAKE IS VAN EEN GRACHTVULLING OF NATUURLIJKE RESTGEULVULLING.

RAAI 5 (BORINGEN 59, 60 EN 61)

RAAI 5 LIGT GEPROJECTEERD OVER DE NOORDELIJKE BEGRENZING VAN EEN MOGELIJKE TWEDE VOORBURCHT (OF TUIN). OOK HIER WORDT EEN GREPPEL- OF GRACHTVULLING VERWACHT. DEZE IS ECHTER IN ALLE DRIE DE BORINGEN NIET

AANGETROFFEN. ONDER EEN 140 TOT 170 CM DIK RECENT PAKKET OPHOOGZAND KOMT HIER OP EEN DIEPTE VAN 3,4 À 3,6 M +NAP VERMOEDELIJK HET NATUURLIJKE (MOGELIJK OPGEWORPEN) DEKZAND VOOR. IN BORING 61 BEVINDT ZICH TUSSEN HET RECENTE OPHOGINGSZAND EN DE ONDERLIGGENDE C-HORIZONT EEN 30 CM DIK PAKKET GRIJSBRUIN, ZWAK SILTIG, MATIG FIJN ZAND. HIERIN ZIJN BAKSTEENPUNTJES, SPIKKELS HOUTSKOOL EN FRAGMENTEN BOUWPUIN WAARGENOMEN. DEZE LAAG IS ALS OUDE AKKERLAAG GEÏNTERPRETEERD EN KAN MOGELIJK GERELATEERD WORDEN AAN HET HISTORISCH LANDGEBRUIK.

3.4 Bouwhistorische opname muurwerk

3.4.1 MUURWERK

TIJDENS DE ASBESTSANERING WERD ONDER DE BESTRATING VAN DE BINNENPLAATS VAN HOEVE OUD-HERLAER MIDDELEEUWS MUURWERK AANGETROFFEN. HET MUURWERK BEVOND ZICH SOMS LETTERLIJK DIRECT ONDER DE BESTRATING MAAR MET NAME IN HET OOSTELIJKE DEEL VAN DE BINNENPLAATS WAS HET MUURWERK GELEGEN OP EEN DIEPTE VAN CIRCA 5,62 M +NAP, CIRCA 15 CM BENEDEN MAAVELD (-MV). DE BOVENGROND BESTOND HIER UIT WITGEEL OPHOOGZAND. DE OPPERVLAKE WAARBINNEN DE MEERDERHEID VAN HET MUURWERK IS AANGETROFFEN HEEFT AFMETINGEN VAN CIRCA 4 À 5 M BIJ 10,4 M. TEN OOSTEN HIERVAN BEVINDT ZICH EEN RECENTE VERSTORING (KABEL) WAARDOOR HET VERVOLG VAN HET MUURWERK RICHTING HET OOSTEN NIET ALTIJD DUIDELIJK IS. VANWEGE DE HISTORISCHE KAART MET DE INMETING VAN HET KASTEEL UIT 1735 VERGEMAKKELIJKTE DE INTERPRETATIE (FUNCTIE) VAN HET MUURWERK. WEL BLEEK DAT DE AFMETINGEN EN MUURDIKTEN NIET OVERKWAMEN MET DE WERKELIJKHEID.

Afb. 3.5. Reconstructie kasteelterrein; een combinatie van de inmeting uit 1735 met de kadastrale kaart uit 1811-1832.

ZAALBOUW

DE OUDSTE MUURRESTEN ZIJN F2 EN F3 DIE SAMEN DE HOEKPARTIJ LIJKEN TE VORMEN VAN DE MIDDELEEUEWSE ZAALBOUW. F2 IS EEN UITSTEKEND MUURDEEL MET EEN MAXIMALE LENGTE VAN 2,28 M EN EEN BREEDTE VAN 1,40 M. HET MUURDEEL KAN MISSCHIEN GEÏNTERPRETEERD WORDEN ALS EEN STEUNBEER. TUSSEN F2 EN F3 BEVINDT ZICH EEN FORSE SCHEUR DIE DUIDELIJK MAAKT DAT EEN STEUNBEER NOODZAKELIJK WAS. DE REDEN VOOR DE VERZAKKING MOET DE NAASTGELEGEN GRACHT ZIJN GEWEEST OF HET DAT DE ZAAL IS GEBOUWD OP DE FLANK VAN DE OUDE MOTTE WAT HET RISICO OP AFSCHUIVING IN ZICH DROEG..

DE ZUIDELIJKE MUUR VAN DE ZAALBOUW (F2) HEEFT EEN BREEDTE VAN 1,02 M (5,28 M +NAP), DE NOORDELIJKE MUUR HEEFT EEN BREEDTE VAN 0,54 M (5,62 M +NAP). DE STEENFORMATEN VAN F2/F3 (PRIMAIRE BAKSTEEN) ZIJN 24,4/25,0 X 12,2/13,1 X 5,1/6,2 CM. DE 5-LAGENMAAT IS 35,5 CM. OPVALLEND IS DAT DE NOORDZIJDE VAN F2/F3 AFGESMEERD IS MET EEN RAAPLAAG. DIT BETEKEN DAT DE MUUR AFGESMEERD IS MET DEZELFDE SPECIE WAARMEE DE MUUR IS GEMETSELD. DIT BETEKEN OOK DAT DIT EEN ZICHTZIJDE IS GEWEEST TEN TIJDE VAN HET AFSMEREN.

AAN DE BUITENZIJDE VAN DE ZAALBOUW (OOSTZIJDE) BEVINDT ZICH LEMIG BRUIN ZAND MET KLEINE BROKJES MORTEL, HOUTSKOOL EN BAKSTEEN. CIRCA 10 CM BENEDEN HET VLAK (5,18 M +NAP) BEVINDT ZICH EEN DUN LAAGJE BAKSTEENGRUIS DAT MISSCHIEŒN GEÏNTERPRETEERD KAN WORDEN ALS EEN BOUWNIVEAU (5,09 M +NAP).

Afb. 3.6 Muurresten F2 en F3; mogelijk de hoekpartij van de zaalbouw.

DE RINGMUUR

HET BURCHTTERREIN IS OMGEVEN GEWEEST MET EEN RINGMUUR WAARVAN GROTE DELEN ZICHTBAAR BEWAARD ZIJN GEBLEVEN IN DE ONDERBOUW VAN DE BESTAANDE WONING AAN DE OOSTZIJDE VAN DE KASTEELHEUVEL. EEN DEEL VAN DE RINGMUUR (F5) IS TIJDENS DE OPNAME AANGETROFFEN TEN WESTEN VAN HET POORTGEBOUW OVER EEN LENGTE VAN 1,10 M (4,99 M +NAP). DE MUUR HEEFT HIER EEN BREEDTE VAN 1,80 M. NAAR HET NOORDEN TOE (GRACHTZIJDE) IS DE MUUR DIEPER WEGGEBROKEN. DE BAKSTEENFORMATEN VAN DE RINGMUUR, BESTAANDE UIT VEEL BREUKSTEEN, BEDRAGEN 27,1/27,5 X 12,1/13,8 X 6,1/7,1 CM. AANGEZIEN HET MUURWERK NIET MOCHT WORDEN VRIJGELEGD KON DE RELATIE TUSSEN DE RINGMUUR EN HET POORTGEBOUW NIET MET ZEKERHEID WORDEN VASTGESTELD. AAN DE NOORDZIJDE (GRACHTZIJDE) STAAT DE MUUR VAN HET POORTGEBOUW (F4) ÓP DEZE RINGMUUR; DE RINGMUUR IS HIER ALS HET WARE INGEKAST. AAN DE BINNENZIJDE STAAT DE RINGMUUR KOUD TEGEN HET POORTGEBOUW F4 (TOP 4,79 TOT 4,95 M +NAP). HOE DE RELATIE OOK ZIJ; DE RINGMUUR IS OUDER DAN DE MUUR VAN HET POORTGEBOUW.

Afb. 3.7 Ringmuur F5 met daarachter een deel van het poortgebouw F4.

TEN OOSTEN VAN HET POORTGEBOUW, ONDER DE BESTAANDE WONING, IS EEN MUUR (F9) AANGETROFFEN MET EEN MUURDIKTE VAN 0,84 M (TOP 5,16 M +NAP). DE MUUR F9 IS WAARGENOMEN OVER EEN LENGTE VAN 0,30 M. RICHTING HET WESTEN (POORTGEBOUW) IS DE MUUR WEGGEBROKEN EN IS ALLEEN NOG EEN UITBRAAKSLEUF (F15) AANWEZIG. DE BAKSTEENFORMATEN VAN DE MUUR (HERGEBRUIKT) BEDRAGEN 27,0 x 12,6/13,0 x 6,4/6,5 CM. TEN NOORDEN VAN DE MUUR BEVINDT ZICH DONKERBRUIN ZWART ZAND (F14) DAT WAARSCHIJNLIJK GEÏNTERPRETEERD MOET WORDEN ALS EEN STORTLAAG. TEN ZUIDEN VAN DE MUUR (BINNENPLAATS) BEVINDT ZICH LEMIG BRUIN ZAND; MOGELIJK EEN OPHOOGLAAG. DE INTERPRETATIE VAN DEZE MUUR IS NIET DUIDELIJK. HET ZOU KUNNEN DAT OOK DEZE MUUR DEEL UITMAAKT VAN DE RINGMUUR, NET ALS F5. VERGELEKEN MET DE RINGMUUR (HIER TEVENS NOORDMUUR NOORDVLEUGEL) TEN WESTEN VAN HET POORTGEBOUW IS F9 VEEL SMALLER (1,80 M RESPECTIEVELIJK 0,84 M).

Afb. 3.8 De mogelijke ringmuur F9 onder de bestaande bebouwing.

HET POORTGEBOUW

DE RINGMUUR IS OP EEN GEGEVEN MOMENT DOORBROKEN OM PLAATS TE MAKEN VOOR EEN POORTGEBOUW (F4 EN F7). DE BUITENMUUR F4 DOORBREEKT/STAAT ÓP DE RINGMUUR F5. DE MUUR F4 HEEFT EEN LENGTE VAN 4,80 M EN EEN DIKTE VAN 0,80 M. AAN DE OOSTZIJDE VAN DE MUUR BEVINDEN ZICH TWEE HAAKSE INSNOERINGEN VAN DE POORT MET EEN LENGTE VAN 1,00 M. NAAST DE ZUIDELIJKE INSNOERING (POORTZIJDE BINNENPLAATS) BEVINDT ZICH TER PLAATSE VAN DE VERMOEDELIJKE POORTDOORGANG FUNDERING F7 (4,94 M +NAP). DEZE BAKSTENEN FUNDERING, MOGELIJK TE INTERPRETEREN ALS EEN FUNDERING VOOR EEN DREMPEL IS VRIJGELEGD OVER EEN LENGTE VAN 1,10 M EN HEEFT EEN DIKTE VAN 0,40 CM. DE FUNDERING STAAT KOUD TEGEN F4 EN IS JONGER. DE BAKSTEENFORMATEN VAN F4 BEDRAGEN 26,0/27,2 x 12,0/13,5 x 6,8/7,1. DE BAKSTEENFORMATEN VAN F7 BEDRAGEN 26,0/27,3 x 12,0/13,1 x 6,2/6,9. AANLEGVONDSTEN DIE AFKOMSTIG ZIJN UIT DE GROND TUSSEN DE MUREN VAN HET POORTGEBOUW DATEREN UIT DE 15-16 EEUW (VNR. 4).

Afb. 3.9 De muurfundamenten van het poortgebouw (F4 en F7) met op de voorgrond de waterput.

KELDER POORTGEBOUW

BINNEN HET POORTGEBOUW BEVINDT ZICH MUUR VAN HERGEBRUIKTE BAKSTENEN; F8 (4,84 m +NAP). DEZE MUUR STAAT KOUD TEGEN DE MUUR VAN HET POORTGEBOUW F4. DE MUUR MET EEN DIKTE VAN 40 TOT 44 CM HEEFT EEN MAXIMALE LENGTE VAN 2,20 M EN MAAK EEN HOEK RICHTING HET OOSTEN (RESTERENDE LENGTE 1,6 M). DE BAKSTEENFORMATEN BEDRAGEN 26,5/27,8 X 12,5/13,4 X 6,4/6,9 CM DE MUUR WORDT NIET AFGEBEELD OP DE INMETING VAN 1735 EN DE INTERPRETATIE DAARVAN IS NIET DUIDELIJK. MOGELIJK IS HET DE MUUR VAN EEN BRUGKELDER ZOALS DIE WEL VAKER VOORKOMT IN EEN POORTGEBOUW. DE (EVENTUELE) BRUGKELDER IS LATER OPGEVULD MET LOS GRIJZ ZAND MET BROKJES MORTEL EN BAKSTEEN.

ZIJVLEUGEL

TUSSEN HET POORTGEBOUW EN DE HOEKPARTIJ VAN DE ZAALBOUW BEVINDT ZICH EEN MASSIEF STUK MUURWERK (F1) MET EEN MAXIMALE DIKTE VAN 3,24 M (4,94 TOT 5,23 M +NAP). DE MAXIMALE LENGTE IS 4,76 M. HET MUURWERK IS TUSSEN HET POORTGEBOUW EN DE ZAALBOUW INGEZET, MISSCHIEF OM VERDER VERZAKKEN TEGEN TE GAAN. DAT VERZAKKING EEN ERNSTIG PROBLEEM WAS BLIJKT WEL UIT HET HOOGTEVERSCHIL VAN DIT MUURDEEL DAT VAN ZUID NAAR NOORD (GEMETEN OVER EEN LENGTE VAN 4,46 M) 10 CM VERZAKT IS.

DE BAKSTEENFORMATEN (HERGEBRUIKT) VAN DE MUUR BEDRAGEN 25,4/27,1 X 12,0/13,0 X 6,3/7,1 CM.

BINNEN HET MUURWERK F1 BEVINDT ZICH EEN WATERPUT DIE GELIJKTIJDIG MET HET MUURWERK IS GEMETSELD; F6 (5,10 m +NAP). DEZE WATERPUT AFGEBEELD OP DE KAART UIT 1735. OP DEZE KAART IS HET MUURWERK ECHTER LANG NIET ZO DIK WEERGEGEVEN EN DE WATERPUT GRENST DAN OOK AAN DE BUITENZIJDEN VAN DE MUUR. DE OORZAAK HIERVAN KAN WELLIJK GEZOCHT WORDEN IN HET FEIT DAT DE OPMETING IN 1735 OP EEN VEEL HOGER NIVEAU HEEFT PLAATSGEVONDEN, TERWIJL DE AANGETROFFEN MUURRESTANTEN ZICH JUIST DIEPER, OP FUNDERINGSNIVEAU BEVINDEN EN DAARDOOR ZWAARDER ZIJN DAN OP DE TEKENING. OFWEL KLOPT DE INMETING UIT 1735 NIET, OF HET MUURWERK MET EEN DIKTE VAN 3,24 M BEVOND ZICH DEELS ONDER HET MAAIVELD. IN DIT GEVAL LIJKT HET LAATSTE HET MEEST WAARSCHIJNLIJK AANGEZIEN DIK OPGAAND MUURWERK DE DOORGANG DOOR DE POORT ZOU BELEMMEREN. DE WATERPUT F6 IS ZOALS REEDS VERMELD GELIJKTIJDIG MET F1 GEMETSELD. IN DE RAND VAN DE PUT IS WEL EEN HERSTELLING AANWEZIG VAN IJSELSTEEN. AAN DE WESTZIJDE IS DE RAND VAN DE

WATERPUT DIEPER WEGGEBROKEN. VONDSMATERIAAL (VNR. 1) UIT DE BOVENSTE VULLING VAN DE WATERPUT DATEERT UIT DE 17^e OF 18^e EEUW. AAN DE WESTZIJDE VAN F1 BEVINDT ZICH BOVENAAN DE MUUR EEN VERSNIJDING. BIJ LOKAAL VERDIEPEN BLEEK ECHTER VAN EEN STENEN TRAP GEEN SPRAKE TE ZIJN, OOK DE GERINGE BREEDTE VAN DE VERSNIJDING WIJST NIET OP EEN TRAP. DE BETEKENIS VAN DIT METSELWERK IS ONBEKEND. AFGAANDE OP DE INMETING UIT 1735 BEVOND ZICH TEN WESTEN VAN F1 EEN KELDER. AANLEGVONDSTEN UIT DE BOVENSTE VULLING VAN DEZE VOORMALIGE KELDER (VNR. 2 EN 3) DATEREN UIT DE 15^e -16^e EEUW.

Afb. 3.10 Op de voorgrond muur F1 met de waterput. Ten westen van de waterput bevond zich in de 18^e eeuw een kelder.

EVALUATIE BOUWHISTORISCHE GEGEVENS MET DE INMETING UIT 1735.

BIJ DE ONTDEKKING VAN DE WATERPUT TIJDENS DE SANERING WAS METEEN DUIDELIJK DAT DEZE OOK WORDT AFGEBEELD OP DE KAART MET DE INMETING UIT 1735. DE KAART KOMT ZEER BETROUWBAAR OVER EN GLOBAAL GEZIEN BESTAAN ER INDERDAAD DUIDELIJKE OVEREENKOMSTEN TUSSEN HET AANGETROFFEN MUURWERK EN DE KAART.

DE INDRUK BESTOND DAT DOOR GEOREFEREREN VAN HET AANGETROFFEN MUURWERK OOK BEKEND ZOU WORDEN WAAR DE OVERIGE DELEN VAN HET KASTEEL GELEGEN WAREN. UIT EEN VERGELIJKING VAN DE MUURRESTEN MET DE KAART BLIJKT ECHTER DAT DE SCHAAL NIET KLOPT, DE MUREN ZIJN VEEL DUNNER OF DIKKER DAN WEERGEGEVEN. OOK DE GROOTTE VAN BIJVOORBEELD DE DIVERSE RUITEN ZOALS HET POORTGEBOUW KOMT NIET OVEREEN MET DE KAART. AANGENOMEN DAT DE MUURRESTEN F2/F3 INDERDAAD DELEN VAN DE ZAALBOUW VERTEGENWOORDIGEN KOMT OOK DE LIGGING HIERVAN NIET OVEREEN MET DE KAART.

OPVALLEND AAN DE KAART UIT 1735 IS DE BEGRENZING VAN HET KASTEELTERREIN IN HET OOSTEN DOOR EEN MUUR DIE OP HET EERSTE GEZICHT LIJKT OP DE RINGMUUR VAN HET KASTEEL. DE LIGGING VAN DEZE MIDDELEEUWSE RINGMUUR IS GLOBAAL BEKEND EN DELEN DAARVAN ZIJN OOK TEGENWOORDIG NOG ZICHTBAAR IN DE BUITENMUUR VAN DE BESTAANDE BOERDERIJ. NA GEOREFEREREN VAN DE KAART UIT 1735 IN COMBINATIE MET DE KADASTRALE KAART UIT 1811-1832, WAARBIJ DE WATERPUT DIENST ALS VAST PUNT, BLIJKT ECHTER DAT HET KASTEEL EILAND VEEL GROTER IS DAN HET KASTEELGEBOUW. ALS DE GEGEVENS GECOMBINEERD WORDEN MET DE HUIDIGE KADASTRALE SITUATIE BLIJKT DAT DE WERKELIJKE RINGMUUR NIET DE MUUR KAN ZIJN DIE AFGEBEELD WORDT OP DE KAART. MOGELIJK WAS HET KASTEEL IN 1735 AL GEDEELTELIJK GESLOOPT EN BESTOND ER EEN MUUR DIE DAT VERVALLEN DEEL AFSCHERMDE VAN DE REST VAN HET KASTEEL. EEN ANDERE MOGELIJKHEID IS DAT DE AFGEBEELDE MUUR EEN FANTASIEPRODUCT IS VAN DE LANDMETER. OPVALLEND IS NAMELIJK DAT HET PAPIER WAAROP DE INMETING UIT 1735 IS AFGEBEELD TE KLEIN IS VOOR EEN GROTER KASTEELTERREIN. HET LIJKT EROP DAT DE LANDMETER DE WERKELIJKHEID HEEFT AANGEPAST AAN DE GROOTTE VAN HET TEKENPAPIER. IN DIT KADER MOET OOK VERMELDT WORDEN DAT DE

LIGGING VAN DE DIEVENTOREN, ZOALS DIE WORDT AFGEBEELD OP DE INMETING UIT 1735, NIET OVEREENKOMT MET DE DIVERSE AANZICHTEN VAN HET KASTEEL. OP DE INMETING IS DE TOREN OP EEN VREEMDSOORTIGE MANIER INGEKAST IN DE ZIJVLEUGEL VAN HET KASTEEL. OP DE AANZICHTEN STEEKT DE TOREN ALTIJD OVERHOEKS UIT. OOK HIER LIJKT SPRAKE TE ZIJN VAN RUIMTEGEBREK OP HET TEKENPAPIER WAARNA DE LANDMETER ZIJN FANTASIE DE VRIJE LOOP LIET. DE CONCLUSIE IS DAT DE INMETING ONBETROUWBAAR IS EN ENKEL EEN GLOBAAL BEELD GEEFT VAN DE WERKELIJKHEID. MOGELIJK IS DE INDELING VAN HET KASTEEL, ZOALS BIJVOORBEELD DE LOCATIES VAN KEUKEN, ZAAL EN WASRUIMTE, WEL CORRECT WEERGEGEVEN OP DE INMETING. DE KAART, IN COMBINATIE MET DE AANZICHTEN VAN HET KASTEEL EN ENIGE UIT DE BRONNEN BEKENDE BESCHRIJVINGEN IS DAAROM, ONDANKS DE TEKORTKOMINGEN, BELANGRIJK VOOR DE GESCHIEDENIS VAN HET KASTEEL.

Afb. 3.11 Reconstructie ligging kasteel. Boven de inmeting van de daadwerkelijk aangetroffen muurresten ten opzichte van inmeting uit 1735. De waterput dient als vast punt. Onder de aangetroffen muurresten in combinatie met een door BAAC gemanipuleerde/geschaalde inmeting uit 1735. Zie bijlage 4 voor een combinatie van beide tekeningen.

3.4.2 VONDSTMATERIAAL

(T. HOOGENDIJK)

BIJ HET VRIJLEGGEN VAN DE FUNDERINGSRESTEN VAN KASTEEL HERLAER ZIJN IN TOTAAL 28 AARDEWERKFRAGMENTEN EN 6 FRAGMENTEN VAN BOUWKERAMIEK GEBORGEN. HET MERENDEEL VAN HET MATERIAAL, 23 FRAGMENTEN, IS AFKOMSTIG UIT EEN VULLINGSLAAG IN EEN VERMOEDELIJKE KELDER (F11; VNR. 2 EN VNR. 3). HIERONDER BEVINDEN ZICH ONDERMEER EEN FRAGMENT VAN EEN STEVIG HORIZONTAAL WORSTOOR VAN ROODBAKKEND AARDEWERK, WAARIN DE POTTENBAKKER MET ZIJN DUIM EEN GEGOLFD RELIËF HEEFT GEKNEPEN. HET OOR HEEFT MOGELIJK AAN EEN KOM BEHOORD. OOK ZIJN ER TWAALF FRAGMENTEN VAN VERMOEDELIIK DEZELFDE STEENGOEDKAN AANGETROFFEN. DE KAN HEEFT EEN BODEM MET EEN GEGOLFDE STANDRING – EEN ZOGENOEMDE *WELLENFUß* – EN DRAAIRIBBELS OVER DE GEHELE VORM. UITWENDIG IS DE KAN AFGEWERKT MET ZOUTGLAZUUR OVER EEN LAAG DIEP BRUINRODE ENGOBE, WAT HET VOORWERP EEN BIJNA KOPERKLEURIG UITERLIJK GEEFT. VERGELIJKBAAR AFGEWERKTE VOORWERPEN VAN STEENGOED ZIJN ONDER ANDERE AANGETROFFEN IN HET KARTUIZERKLOOSTER NIEUWLICHT IN UTRECHT EN IN HET KASTEEL TE MONTFORT, IN CONTEXTEN DIE RESPECTIEVELIJK UIT CIRCA 1400-1525 EN CIRCA 1350-1550 DATEREN.⁴² HET MATERIAAL DAT IN DE OPHOGINGSLAAG BINNEN DE MUREN VAN HET VERMOEDELIIKE POORTGEBOUW IS AANGETROFFEN (VNR. 4), SUGGEREERT EEN VERGELIJKBARE OUDERDOM. EEN RANDFRAGMENT VAN EEN STEENGOED DRINKSCHAALTJE IS TUSSEN DE 15^e EN DE EERSTE HELFT VAN DE 16^e EEUW TE DATEREN. DAARNAAST WERD EEN FRAGMENT VAN ROODBAKKEND AARDEWERK AANGETROFFEN, DAT MOGELIJK VAN EEN KACHELTEGEL AFKOMSTIG IS. HET BEZIT VAN EEN KACHELOVEN, OPGEBOUWD UIT KACHELTEGELS, WAS IN DE LATE MIDDELEEUWEN VOORBEHOUDEN AAN DE MEER WELGESTELDEN. BIJ DIT TYPE VERWARMING WERD HETE LUCHT VANAF EEN STOOKPLAATS IN EEN AANGRENZEND VERTREK NAAR DE KACHELOVEN GELEID. DE EDELE DAMES EN HEREN BLEVEN ZO BESPAARD VAN DE ROOK EN ROET VAN EEN OPEN HAARD EN BEDIENDES HOEFDEN NIET MEER HET WOONVERTREK TE BETREDEN OM DE HAARD VAN STOOKHOUT TE VOORZIEN.

Afb. 3.12 Duit van de heerlijkheid Batenburg.

HET VONDSTMATERIAAL UIT DE VULLING VAN EEN WATERPUT IS BEDUIDEND JONGER (VNR. 1). DE AANLEIDING TOT DEZE GEDACHTE WORDT NIET ZOZEER GEBODEN DOOR DE TWEE AARDEWERKFRAGMENTEN, MAAR WEL DOOR HET BOUWMATERIAAL. EEN FRAGMENT VAN EEN ONVERSIERDE TEGEL VAN FAIENCE DATEERT MOGELIJK UIT DE (LATE) 17^e OF 18^e EEUW. TWEE GOLFPANFRAGMENTEN WIJZEN OP EEN DATERING IN DE TWEEDE HELFT VAN DE 16^e EEUW OF LATER. DE VONDST VAN EEN KOPEREN DUIT UIT DE HEERLIJKHEID BATENBURG DATEERT DE VULLING VAN DE WATERPUT IN ELK GEVAL NÁ 1618-1624 (AFB. 3.12).⁴³ UIT HISTORISCHE BRONNEN IS OVERIGENS BEKEND DAT HET KASTEEL, EN WAARSCHIJNLIJK DUS OOK DE WATERPUT IN DE 18^e EEUW BUITEN GEBRUIK IS GESTELD.

⁴² HOOGENDIJK 2012; DENTENER, IN PREP.

⁴³ DE KOPERGELDPAGINA ([HTTP://DUITEN.NL](http://duiten.nl)).

3.5 Archeologische interpretatie

BODEMOPBOUW

HET PLANGEBIED LIGT OP BASIS VAN DE BODEMOPBOUW EN DE HOOGTEKAART HOOGSTWAARSCHIJNLIJK IN Z'N GEHEEL BINNEN EEN TIJDENS HET HOLOCEN (VERMOEDELIIK) VERLATEN DEEL VAN HET DOMMELDAL. BINNEN DIT DAL VAN DE DOMMEL IS VERVOLGENS DEKZAND SECUNDAIR AFGEZET. HET DEKZAND KOMT IN VRIJWEL ALLE BORINGEN, MET UITZONDERING VAN DE LOCATIES WAAR SPRAKE IS VAN EEN RESTGEUL- OF GRACHT-/GREPPELVULLING, DIRECT OP DE LEMIGE BEEKAFZETTINGEN VOOR. IN ENKELE BORINGEN IS SPRAKE VAN EEN VEGETATIENIVEAU IN DE TOP VAN DE BEEKAFZETTINGEN. DE AANWEZIGHEID VAN EEN VEGETATIENIVEAU DUIDT OP EEN LANGDURIGE PERIODE VAN LIGGING AAN HET OPPERVAK EN DUS OP EEN POTENTIEEL LEEFOPPERVLAK EN EEN ONDERBREKING IN DE SEDIMENTATIE. DE TOP VAN DE LEMIGE, KLEIIGE OF VENIGE BEEKAFZETTINGEN LIGT TUSSEN 2,1 EN 2,6 M +NAP. DE TOP VAN HET DEKZAND VARIEERT IN HET BEEKDAL TUSSEN 2,4 EN 2,7 M +NAP, TERWIJL MIDDEN OP DE KASTEELHEUVEL HET DEKZAND OPLOOPT TOT CIRCA 3,2 M +NAP. IN ENKELE BORINGEN KOMT IN DE TOP VAN HET DEKZAND EVENEENS EEN A-HORIZONT VOOR DAT KAN DUIDEN OP EEN POTENTIEEL LEEF- EN LOOPOPPERVLAK.

TER PLEKKE VAN DE KASTEELHEUVEL WORDT HET DEKZAND AFGEDEKT DOOR MEERDERE ANTROPOGENE OPHOOGPAKKETTEN MET EEN TOTALE DIKTE VAN 300 TOT 310 CM. BINNEN DE OPHOOGPAKKETTEN KAN EEN ONDERSCHIED WORDEN GEMAAKT TUSSEN EEN VLEKKERIG, RELATIEF PUINARM OPHOOGPAKKET BESTAANDE UIT SLECHT GESORTEERD, FIJN, ZACHT AANVOELENDE, LEEMHOUDENDE, (LICHT)BRUINGEEL ZAND EN JONGERE, PUIN HOUDENDE, (DONKER)BRUINGRIJZE TOT GRIJSZWARTE, ZWAK TOT STERK HUMEUZE, MATIG GROVE ZANDPAKKETTEN (AA-HORIZONTEN). IN BORING 26 IS OP 150 CM -MV (4,5 M +NAP) EEN GRIJSZWARTE, STERK HUMEUZE VEGETATIEHORIZONT AANGETROFFEN IN DE TOP VAN HET FIJNE ZAND MET ENKELE LEEMBROKKEN. IN BORING 27 IS EVENEENS EEN VEGETATIEHORIZONT (A-HORIZONT) AANGETROFFEN, MAAR NU IN DE TOP VAN HET ONDERLIGGENDE DEKZAND OP 255 CM -MV (3,7 M +NAP). BEIDE A-HORIZONTEN WIJZEN OP EEN POTENTIEEL ARCHEOLOGISCH LOOPVLAK.

OP BASIS VAN STRATIGRAFIE KUNNEN ER DUS MAXIMAAL DRIE ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS BINNEN DE WOONHEUVEL WORDEN AANGETROFFEN. HET JONGSTE NIVEAU KOMT VOOR IN DE TOP VAN DE PUINRIJKE, HUMEUZE OPHOOGPAKKETTEN DIRECT ONDER HET HUIDIGE MAAIVELD. EEN TWEDE NIVEAU KOMT VOOR IN DE TOP VAN HET FIJNERE, LEEMHOUDENDE, OPGEBRACHT ZANDPAKKET. DE TOP VAN DIT FIJNE ZAND KOMT VOOR VANAF CIRCA 1,5 M -MV (4,5 M +NAP). HET BETREFT HIER OP BASIS VAN LITHOLOGISCHE EIGENSCHAPPEN VERMOEDELIIK EEN PAKKET OPGEWORPEN DEKZAND. HET DERDE NIVEAU KAN WORDEN AANGETROFFEN IN DE TOP VAN HET NATUURLIJKE DEKZAND ÓF IN EEN DIRECT DAARBOVEN GELEGEN HUMEUZE KLEILAAG. DIT NIVEAU KAN BINNEN DE KASTEELHEUVEL VOORKOMEN VANAF CIRCA 2,55 M -MV (3,7 M +NAP).

GRACHTEN

TIJDENS HET BOORONDERZOEK ZIJN IN VERSCHIEDENE BORINGEN HUMEUZE, AL DAN NIET PUINRIJKE, HUMEUZE (GRACHT-, GREPPEL- OF RESTGEUL)VULLINGEN AANGETROFFEN. DE LOCATIES WAAR HUMEUZE, SLIBRIJKE VULLINGEN IN DE BORINGEN ZIJN AANGETROFFEN DUIDEN MOGELIJK OP DE AANWEZIGHEID VAN GRACHTEN EN/OF GREPPELS, EN STAAN AANGEGEVEN OP DE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART (BIJLAGE 7). DE GEULBASIS VAN DE MOGELIJKE GRACHTEN, GREPPELS OF GEULVULLINGEN VARIEERT VAN 2,4 M +NAP IN DE BORINGEN 5, 9, 11, 18 EN 19, TOT DIEPER DAN 1,1 M +NAP IN BORING 205, TOT MAXIMAAL 3,0 M +NAP IN DE BORINGEN 57, 257 EN 58. OOK IS ER MOGELIJK SPRAKE VAN EEN (ANTROPOGENE) HUMEUZE VULLING TOT EEN DIEPTE VAN 1,5 M +NAP IN BORING 57. ER LIJKEN DRIE GEULDIEPTES VOOR TE KOMEN. DE DIEPSTE GEULVULLING WORDT AANGETROFFEN IN DE RONDE HOOFDGRACHT. DE AAN- EN AFVOERGEULEN HEBBEN EEN MINDER DIEPE GEULBASIS. DE NOORDELIJKE BEGRENZING VAN DE MOGELIJKE VOORBURCHT WORDT GEVORMD DOOR EEN ONDIEPE GRACHT DIE TOT 3 M +NAP REIKT. OPVALLEND IS DAT ER MOGELIJK EEN TWEDE, OUDERE GRACHT- OF RESTGEULVULLING OP CIRCA 1,5 M +NAP (CIRCA 3,2 M -MV) BINNEN HET PLANGEBIED IN BORING 57 AANWEZIG IS. MOGELIJK MAAKT DEZE HUMEUZE VULLING ONDERDEEL UIT VAN EEN NOGAL RECHTE (ANTROPOGENE GEGRAVEN) LAAGTE TEN

ZUIDEN VAN DE NOORDELIJK VAN HET PLANGEBIED GELEGEN DEKZANDRUG (ZIE AFB. 2.2).

Afbeelding 3.13. Het gedocumenteerde muurwerk met op de achtergrond de voormalige koestal met bakoven.

MUURWERK

DE TOP VAN HET DEKZAND IN HET DAL VAN DE DOMMEL VARIEERT TUSSEN 2,4 EN 2,7 M +NAP. KASTEEL HERLAER IS GEBOUWD OP EEN LAGE, NATUURLIJKE DEKZANDWELVING IN HET DAL, GELEGEN OP EEN HOOGTE VAN CIRCA 3,2 M +NAP. UIT HET HISTORISCH ONDERZOEK BLIJKT DAT DE OUDSTE FASE EEN MOTTEKASTEEL KAN ZIJN GEWEEST. MISSCHIEN KAN DEZE HYPOTHETISCHE BOUWFASE GEKOPPELD WORDEN AAN HET ONDERSTE HUMEUZE OPHOOGPAKKET VAN ZAND WAARVAN DE TOP GELEGEN IS OP CIRCA 3,7 M +NAP.

DE TWEEDE HYPOTHETISCHE BOUWFASE, BESTAANDE UIT EEN UITVLAKKING VAN DE MOTTEHEUVEL EN VERVOLGENS DE AANLEG VAN EEN (ONREGELMATIGE) RONDE BURCHT, KAN MISSCHIEN GEKOPPELD WORDEN AAN HET TWEEDE OPHOOGPAKKET BESTAANDE UIT LEEMHOUDEND (DEK)ZAND. DE TOP VAN DIT PAKKET IS GELEGEN OP CIRCA 4,5 M +NAP. DE BOVENSTE OPHOOGPAKKETTEN (1,5 M DIK), MOETEN IN IEDER GEVAL GERELATEERD WORDEN AAN BEWONING IN DE LATE MIDDELEEUWEN EN NIEUWE TIJD (TOP 6,2 M +NAP).

DE, MIN OF MEER, RONDE KASTEELHEUVEL HEEFT BOVENOP DE HEUVEL EEN DIAMETER VAN CIRCA 38 M² EN DUS GLOBAAL EEN OPPERVLAK VAN 1133 M². TOT DE OUDSTE FASE MUURRESTEN BEHOREN RESTEN VAN EEN ZAALBOUW EN DE RINGMUUR. DE ZAALBOUW LIJKT, WAT BAKSTEENFORMATEN BETREFT, TE DATEREN UIT DE TWEEDE HELFT VAN DE 14^e EEUW. HET POORTGEBOUW BEHOORT TOT EEN JONGERE BOUWFASE. HET MUURDEEL BEHOREND TOT DE ZIJVLEUGEL, DAT AANGELEGD IS TUSSEN DE POORT EN DE ZAALBOUW IS ALS LAATSTE GEBOUWD. DE DATERING VAN DE DIVERSE AANGETROFFEN MUURDELEN IS NIET DUIDELIJK, MAAR MOET TUSSEN DE 14^e EN 17^e EEUW GEPLAATST WORDEN. UIT HET GEOREFEREREN VAN EEN INMETING VAN HET KASTEEL UIT 1735 KAN WORDEN OPGEMAAKT WAAR DE OVERIGE BOUWDELEN MIN OF MEER GELEGEN MOETEN ZIJN. UIT EEN VERGELIJKING VAN DE TEKENING MET DE WERKELIJK AANGETROFFEN MUURRESTEN BLIJKT DAT DE INMETING UIT 1735 ZEER GROVE FOUTEN BEVAT EN DEELS EEN COMPLEET FOUTE VOORSTELLING VAN ZAKEN GEEFT. DE INMETING IS HELAAS NIET BRUIKBAAR OP DETAILNIVEAU MAAR IN COMBINATIE MET SCHRIFTELIJKE BESCHRIJVINGEN VAN HET KASTEEL EN AANZICHTEN KAN DESONDANKS EEN GOED BEELD VERKREGEN WORDEN VAN HET GEBOUW IN DE 18^e EEUW.

TIJDENS HET VELDWERK IS GEBLEKEN DAT HET MUURWERK ZEER GOED GECONSERVEERD IS EN TOT OP GROTE HOOGTE IN DE ONDERGROND BEWAARD IS GEBLEVEN. ANORGANISCH VONDSTMATERIAAL ZOALS AARDEWERK EN METAAL IS ZOALS GEBRUIKELIJK VOOR CONTEXTEN UIT DE MIDDELEEUWEN EN NIEUWE TIJD GOED BEWAARD GEBLEVEN. ORGANISCH MATERIAAL ZOALS BOT EN HOUT IS NIET AANGETROFFEN. NAAR VERWACHTING ZAL BOTMATERIAAL REDELIJK GOED BEWAARD ZIJN GEBLEVEN IN DE GRONDSPOREN EN OPHOGINGSLAGEN. HOUT EN ANDER KWETSBAAR ORGANISCH MATERIAAL ZAL ALLEEN IN DIEP INGEGRAVEN SPOREN BENEDEN DE GRONDWATERSPIEGEL BEWAARD ZIJN GEBLEVEN. MET NAME IN DE GRACHTEN ZAL DERGELIJK BOUW/VONDSTMATERIAAL GOED BEWAARD ZIJN GEBLEVEN. GRONDSPOREN ZULLEN NAAR VERWACHTING EVENEENS GOED BEWAARD ZIJN GEBLEVEN.

HET ONDERZOEK HEEFT AANGETOOND DAT DE ARCHEOLOGISCH, BOUWHISTORISCHE EN FYSISCH GEOGRAFISCHE WAARDEN IN HET PLANGEBIED UITSTEKEND BEWAARD ZIJN GEBLEVEN. AFGEZIEN VAN DE STALKELDERS TER HOOGTE VAN HET VOORBURCHTTERREIN IS HET GEBIED VRIJWEL ONGESCHONDEN. DOOR HET ONDERZOEK IS DE LIGGING VAN HET KASTEEL BEKEND GEWORDEN EN HET BESTAAN VAN EEN VOORBURCHT IS AANNEMELIJK GEMAAKT. DOOR EVENTUEEL VERDER ONDERZOEK ZOU DE ONTSTAANS- EN BEWONINGSGESCHIEDENIS, DE LIGGING VAN BOUWELEMENTEN OP DE VOORBURCHT EN DE EXACTE LIGGING VAN GRACHTEN VERDUIDELIJKT KUNNEN WORDEN.

⁴⁴ GEMETEN OP BASIS VAN HUIDIGE KADAESTRALE ONDERGROND.

4 Conclusie en aanbevelingen

HIERONDER VOLGT DE BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN ZOALS GESTELD IN HET PLAN VAN AANPAK. DE EERSTE DRIE VRAGEN HEBBEN BETREKKING OP HET BUREAUONDERZOEK. DE OVERIGE OP HET VELDONDERZOEK⁴⁵:

BUREAUONDERZOEK:

ZIJN BINNEN HET PLANGEBIED BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN AANWEZIG? ZO JA, ZIJN ER GEGEVENS BEKEND OVER DE OMVANG, LIGGING, AARD EN DATERING HIERVAN?

BINNEN HET PLANGEBIED IS EEN KASTEELTERREIN GELEGEN. DE HOOFDBURCHT WAS GESITUEERD TER HOOGTE VAN DE HUIDIGE BEBOUWING, DIE GROTENDEELS DATEERT UIT DE 18-20^e EEUW. DE LIGGING VAN EEN EVENTUELE VOORBURCHT KAN AFGELEID WORDEN UIT DE PERCELERING ZOALS WEERGEGEVEN OP DE KADASTRALE KAART UIT 1811-1832. OOK DE LIGGING VAN VOORMALIGE GRACHTEN KAN HERLEID WORDEN UIT DIVERSE 18^e EN 19^e-EEUWSE (KADASTRALE) KAARTEN. DE EXACTE LIGGING VAN DEZE GRACHTEN, INDIVIDUELE KASTEELGEBOUWEN EN DE FASERING DAARVAN IS ONBEKEND.

WAT IS DE VERWACHTTE BODEMOPBOUW IN HET GEBIED EN ZIJN ER GEGEVENS BEKEND OVER BODEMVERSTORENDE INGREPEN IN HET VERLEDEN BINNEN HET PLANGEBIED?

OP DE BODEMKAART VAN NEDERLAND IS ZICHTBAAR DAT TER PLEKKE VAN HET PLANGEBIED BEEKEERDGRONDEN IN LEMIG FIJN ZAND VOORKOMEN (PZG23). BEEKEERDGRONDEN ZIJN KALKLOZE ZANDGRONDEN MET EEN DUNNE TOT MATIG Dikke HUMUSHOUDENDE BOVENGROND (A-HORIZONT VAN 15-50 CM). DEZE DONKER GEKLEURDE A-HORIZONT LIGT DIRECT OP EEN LICHT GEKLEURDE ONDERGROND DIE NOG WEINIG DOOR BODEMVORMING IS VERANDERD (C-HORIZONT).

OP DE HOOGTEKAART VAN HET PLANGEBIED EN OMGEVING IS ZICHTBAAR DAT HET PLANGEBIED ZICH OP EEN UITSTEKENDE, RECHTHOEKIGE HOOGTE BEVINDT, DIE AANSLUIT OP EEN NOORDELIJK GELEGEN HOGERE DEKZANDRUG. TEN OOSTEN, TEN ZUIDEN EN TEN WESTEN VAN HET PLANGEBIED LIGGEN CIRCA 3 M LAGER, NATTERE BEEKDALEN VAN DE DOMMEL, DIEZE EN AA. DE VORM EN DE LIGGING VAN DE HOOGTE TE MIDDEN VAN LAGERE BEEKDALEN DOET VERMOEDEN DAT DEZE LOCATIE DOOR DE MENS IS OPGEHOOGD. DEZE OPHOGING IS VERMOEDELIIK TE RELATEREN AAN DE BEWONINGSGESCHIEDENIS VAN PLANGEBIED OUD-HERLAER.

OP DE ONTGRONDINGENKAART VAN DE PROVINCIE NOORD-BRABANT STAAN BINNEN HET PLANGEBIED GEEN AANWIJZINGEN VOOR ONTGRONDINGEN AANGEGEVEN. WEL ZIJN IN HET NOORDELIJKE DEEL (SUB)RECENTE STALLEN RECENTELIJK GESLOOPT, WAARDOOR DE BODEMOPBOUW HIER MOGELIJK DEELS IS VERGRAVEN. BINNEN HET BEEKDALLANDSCHAP ZIJN ENKELE RECHT(HOEKIG)E GEULEN BINNEN EN RONDOM HET PLANGEBIED ZICHTBAAR. DEZE "GEULEN" LIJKEN EEN ANTROPOGENE HERKOMST TE HEBBEN. OOK HIER ZAL DE OORSPRONKELIJKE BODEM VERGRAVEN ZIJN.

WAT IS DE SPECIFIEKE ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING VOOR HET GEBIED?

EEN HOGE VERWACHTING VOOR RESTEN UIT DE MIDDELEEUWEN (VANAF CIRCA 1000) EN NIEUWE TIJD. BEHALVE RESTEN VAN HET KASTEEL ZELF (INCLUSIEF EEN HOUTBOUWFASE) WORDEN RESTEN VERWACHT VAN GRACHTEN EN EEN EVENTUELE VOORBURCHT MET WOON-, WERK-, EN BOERDERIJGEBOUWEN. DAARNAAST KUNNEN RESTEN AANWEZIG ZIJN DIE IN VERBAND KUNNEN WORDEN GEBRACHT MET POST-MIDDELEEUWSE TUINEN EN EEN HOPHOF.

HOE IS DE BODEMOPBOUW EN IS DEZE NOG INTACT?

⁴⁵ MOOREN 2016.

HET PLANGEBIED LIGT OP BASIS VAN DE BODEMOPBOUW EN DE HOOGTEKAART HOOGSTWAARSCHIJNLIJK IN Z'N GEHEEL BINNEN EEN TIJDENS HET HOLOCEEN (VERMOEDELIIK) VERLATEN DEEL VAN HET DOMMELDAL. BINNEN DIT DAL VAN DE DOMMEL IS VERVOLGENS DEKZAND SECUNDAIR AFGEZET. HET DEKZAND KOMT IN VRIJWEL ALLE BORINGEN, MET UITZONDERING VAN DE LOCATIES WAAR SPRAKE IS VAN EEN RESTGEUL- OF GRACHT-/GREPPELVULLING, DIRECT OP DE LEMIGE BEEKAFZETTINGEN VOOR. IN ENKELE BORINGEN IS SPRAKE VAN EEN VEGETATIENIVEAU IN DE TOP VAN DE BEEKAFZETTINGEN. DE TOP VAN DE LEMIGE, KLEIIGE OF VENIGE BEEKAFZETTINGEN LIGT TUSSEN 2,1 EN 2,6 M +NAP. DE TOP VAN HET DEKZAND VARIEERT IN HET BEEKDAL TUSSEN 2,4 EN 2,7 M +NAP, TERWIJL MIDDEN OP DE WOONHEUVEL HET DEKZAND OPLOOPT TOT CIRCA 3,2 M +NAP. IN ENKELE BORINGEN KOMT IN DE TOP VAN HET DEKZAND EVENEENS EEN A-HORIZONT VOOR.

TER PLEKKE VAN DE WOONHEUVEL WORDT HET DEKZAND AFGEDEKT DOOR MEERDERE ANTROPOGENE OPHOOGPAKKETTEN MET EEN TOTALE DIKTE VAN 300 TOT 310 CM. OP BASIS VAN STRATIGRAFIE KUNNEN MAXIMAAL DRIE ARCHEOLOGISCHE NIVEAUS BINNEN DE WOONHEUVEL WORDEN AANGETROFFEN. HET JONGSTE NIVEAU KOMT VOOR IN DE TOP VAN DE PUINRIJKE, HUMEUZE OPHOOGPAKKETTEN. GEZIEN HET SCHAARSE VONDSTMATERIAAL KAN DIT NIVEAU GROFWEG WORDEN GEDATEERD TUSSEN DE 14 EN 18 EEUW. EEN TWEEDE NIVEAU KOMT VOOR IN DE TOP VAN HET FIJNERE, LEEMHOUDENDE, OPGEBRACHTE (DEK)ZANDPAKKET. DE TOP VAN DIT NIVEAU LIGT OP CIRCA 1,5 M -MV (4,5 M +NAP). HET DERDE NIVEAU KOMT VOOR IN DE TOP VAN EEN HUMEUS OPHOOGPAKKET OP DEKZAND OF IN HET ONDERLIGGENDE NATUURLIJKE DEKZAND ZELF. DIT NIVEAU KAN BINNEN DE WOONHEUVEL VOORKOMEN VANAF CIRCA 2,55 M -MV (3,7 M +NAP).

TIJDENS HET BOORONDERZOEK ZIJN IN VERSCHIEDENE BORINGEN HUMEUZE, AL DAN NIET PUINRIJKE, HUMEUZE (GRACHT-, GREPPEL- OF RESTGEUL)VULLINGEN AANGETROFFEN. HET LIJKT EROP DAT ER SPRAKE IS VAN DRIE GEULDIEPTES. DE DIEPSTE GEULVULLING WORDT AANGETROFFEN IN DE RONDE HOOFDGRACHT. DE AAN- EN AFVOERGRACHTEN HEBBEN EEN MINDER DIEPE GEULBASIS. DE NOORDELIJKE BEGRENZING VAN DE MOGELIJKE VOORBURCHT WORDT GEVORMD DOOR EEN ONDIEPE GRACHT DIE TOT 3 M +NAP REIKT. OPVALLEND IS DAT ER MOGELIJK EEN TWEEDE, OUDERE GRACHT- OF RESTGEULVULLING OP CIRCA 1,5 M +NAP (3,2 M -MV) BINNEN HET PLANGEBIED IN BORING 57 AANWEZIG IS.

ZIJN IN HET PLANGEBIED ARCHEOLOGISCHE RESTEN AANWEZIG? ZO JA, WAT IS DE AARD EN DATERING VAN DE ZE RESTEN EN WAT IS DE VERSPREIDING HIERVAN?

IN HET PLANGEBIED ZIJN TER PLEKKE VAN DE VOORMALIGE HOOFDBURCHT VAN KASTEEL OUD-HERLAER MUURRESTEN VAN EEN ZAALBOUW, EEN POORTGEBOUW, KELDERS, EEN WATERPUT EN EEN RINGMUUR GEVONDEN. DE MUURRESTEN DATEREN UIT TENMINSTE DE TWEEDE HELFT VAN DE 14 EEUW (1350-1400) EN JONGER. UIT HISTORISCHE BRONNEN IS BEKEND DAT HET KASTEEL GESLOOPT IS IN DE EERSTE HELFT VAN 18 EEUW. UIT HISTORISCH BRONNEN KAN VERDER WORDEN AFGELEID DAT VERMOEDELIIK OOK RESTEN VAN BEBOUWING UIT DE 18 EN 19 EEUW AANWEZIG ZIJN.

IN DE OMGEVING VAN HET KASTEEL ZIJN MIDDELS BORINGEN DE RESTEN VAN GRACHTEN GELOKALISEERD. VERDER IS GEBLEKEN DAT DE HOOFDGRACHT RONDOM HET KASTEEL BREDER IS GEWEEST DAN WEERGEGEVEN OP DE KADASTRALE KAART UIT 1811-1832 EN TEVENS DIEPER REIKT DAN DE AAN- AFVOERGRACHT. HET TERREIN WAAR DE MOGELIJKE VOORBURCHT HEEFT GESTAAN IS BEGRENSD IS GEWEEST MET EEN GRACHT OF SLOOT. DAARONDER LIGT MOGELIJK EEN OUDERE GRACHT- OF GEULVULLING. DE DATERING EN FASERING VAN DE GRACHTEN IS ONBEKEND.

WAT IS DE AARD VAN HET AANGETROFFEN MUURWERK?

HET MUURWERK BETREFT RESTEN VAN HET MIDDELEEUWSE KASTEEL OUD-HERLAER. DE MUURDIKTE WIJST OP EEN VERDEDIGBAAR COMPLEX. EEN DEEL VAN DE MUURRESTEN IS OPGAAND MUURWERK GEWEEST, ENKELE ANDEREN MOETEN BESCHOUWD WORDEN ALS FUNDAMENTEN OF KELDERMUREN. DE LIGGING EN ORIËNTATIE VAN MUURRESTEN KOMT GLOBAAL OVEREEN MET EEN INMETING VAN HET KASTEEL IN 1735. DOOR GEOREFEREREN VAN DE MUURRESTEN WERD DUIDELIJK DAT DELEN VAN HET POORTGEBOUW, EEN ZAALBOUW, EEN RINGMUUR EN EEN ZIJVLEUGEL ZIJN AANGETROFFEN.

WAT IS DE DATERING EN FASERING VAN HET AANGETROFFEN MUURWERK?

DOOR DE BOUWHISTORISCHE OPNAME EN HET GEOREFEREREN VAN HET MUURWERK IS DUIDELIJK GEWORDEN DAT DE INMETING VAN HET KASTEEL UIT 1735 NIET ALTIJD EVEN BETROUWBAAR IS. OOK FASEVERSCHILLEN ZIJN OP DEZE INMETING UIT 1735 NIET AANGEDUID, WAT OVERIGENS BEGRIJPELIJK IS. VANWEGE DE BOUWHISTORISCHE OPNAME IS DUIDELIJK GEWORDEN DAT DE ZAALBOUW EN DE RINGMUUR DE OUDSTE BOUWELEMENTEN ZIJN. IN EEN LATERE FASE IS HET POORTGEBOUW TOEGEVOEGD (OF VERNIEUWD). ALS LAATSTE IS EEN MUUR TUSSEN DE POORT EN DE ZAALBOUW GEPLAATS; DEZE MUUR MAAKT DEEL UIT VAN DE ZIJVLEUGEL. OPVALLEND IS DAT HET RELATIEF OUDSTE MUURWERK (DE ZAALBOUW), MET DE KLEINSTE BAKSTENEN IS GEMETSELD. DATERING MET BEHULP VAN BAKSTEENFORMATEN IS NIET ERG BETROUWBAAR MAAR VERGELIJKBARE FORMATEN IN 'S-HERTOGENBOSCH WIJZEN OP EEN DATERING IN DE TWEEDE HELFT VAN DE 14^e EEUW.⁴⁶ HET OVERIGE MUURWERK IS RELATIEF GEZIEN JONGER EN VAAK GEMAAKT MET HERGEBRUIKTE BAKSTENEN. OVER DE DATERING VAN HET JONGERE MUURWERK KAN GEEN UITSpraak WORDEN GEDAAN BEHALVE DAT HET KASTEEL OMSTREEKS 1736 IS GESLOOPT.

IN HOEVERRE WORDEN ARCHEOLOGISCHE RESTEN BEDREIGD EN IS VERVOLGONDERZOEK NODIG EN ZO JA, IN WELKE FORM?

BOUWHISTORISCH ONDERZOEK.

TOT OP HEDEN HEEFT GEEN DIEPGAAND BOUWHISTORISCH ONDERZOEK PLAATSGEVONDEN VAN DE MIDDELEEUWSE MUURRESTEN WAAROP DE BOERDERIJ IS GEZET. NA VERWIJDERING VAN DE PLEISTERLAAG ZOU BOUWHISTORISCH ONDERZOEK (EEN DETAILTEKENING) WELLIJCH NIEUWE INFORMATIE KUNNEN OPLEVEREN OVER DE BOUWGESCHIEDENIS VAN DE RINGMUUR VAN HET KASTEEL. DAN WORDT OOK DUIDELIJK WELKE DELEN VAN DE BUITENMUUR VAN DE BOERDERIJ TOT DE MIDDELEEUWSE RINGMUUR GEREKEND KUNNEN WORDEN EN WELKE JONGER ZIJN. TEVENS KAN ZODOENDE MOGELIJK EEN RELATIE WORDEN GELEGD MET DE FRAGMENTEN MUURWERK DIE TIJDENS DE SANERING IN HET ZICHT KWAMEN EN DIE DOOR DE ARCHEOLOGISCH-BOUWHISTORISCHE DOCUMENTATIE IN DIT RAPPORT ZIJN BESCHREVEN EN VASTGELEGD. HET BESTAAN VAN EEN MIDDELEEUWSE SCHIETGAT IN DE RINGMUUR IS SINDS LANGE TIJD BEKEND, MAAR DE EXACTE LOCATIE IS NOOIT VASTGELEGD, ENKEL VIA FOTO. KORTOM DOOR BOUWHISTORISCH ONDERZOEK BLIJFT HET NIET BIJ EEN ALGEMENE CONSTATERING DAT MIDDELEEUWSE MUURWERK AANWEZIG IS MAAR WORDT DIT FEITELIJK VASTGELEGD. BELANGRIJK IS OOK DE DATERING EN ONTWIKKELINGSGESCHIEDENIS VAN DE BOERDERIJ MET STAL EN BAKOVEN. ALGEMEEN WORDT ERVAN UITGEGAAN DAT DE BOERDERIJ UIT HET MIDDEN VAN DE 19^e EEUW DATEERT. UIT EEN VLUCHTIGE BOUWHISTORISCHE VERKENNING VAN DE HUIDIGE OPSTALLEN EN UIT EEN ANALYSE VAN HISTORISCHE GEGEVENS BLIJKT ECHTER DAT DIT OP ZIJN MINST BETWIJFELD KAN WORDEN. VERMOEDELIIK ZIJN ER ELEMENTEN VAN BOERDERIJ EN BAKOVEN DIE TERUGGAAN TOT IN DE 18^e OF VROEGE 19^e EEUW. DENDROCHRONOLOGISCH ONDERZOEK ZOU DAT KUNNEN UITWIJZEN.

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

AFHANKELIJK VAN DE PLANVORMING (AARD VAN DE INGREPEN/BOUWPLANNEN) IN HET KADER VAN DE ONTWIKKELING VAN OUD-HERLAER IS VERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK NODIG.

HIERONDER WORDT NADER UITEENGEZET WELK SOORT ONDERZOEK PER DEELGEBIED OF ONDERWERP NUTTIG IS.

HOOFDGRACHT

INDIEN DE HOOFDGRACHT RONDON HET KASTEEL WORDT UITGEGRAVEN, EVENTUEEL IN HET KADER VAN EEN MILIEUSANERING, IS EEN ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK NOODZAKELIJK. DE GRACHT IS GEEN WETTELIJK BESCHERMD ARCHEOLOGISCH MONUMENT MAAR WEL EEN BOUWKUNDIG RIJKSMONUMENT. OMSTREEKS 1979/1980 IS HET LAATSTE WATERVOERENDE DEEL VAN DE HOOFDGRACHT GEDEMPD MET PUIN EN AFVAL. DE GRACHT WAS VOOR DE DEMPING AL GROTENDEELS DICHTGESLIBT WAT EROP WIJST DAT OUDERE AFVALLAGEN EN BESCHOEIINGEN WAARSCHIJNLIJK NOG INTACT AANWEZIG ZIJN. VANUIT ARCHEOLOGISCH STANDPUNT GEZIEN, IS DE

⁴⁶ JANSSEN 1986.

DEMPING EEN GOEDE ZAAK GEWEEST AANGEZIEN GRACHTEN VAAK OPGESCHOOND WORDEN. MET NAME DENDROCHRONOLOGISCHE DATERINGEN VAN BESCHOEIINGEN EN EVENTUELE BRUGPALEN IN COMBINATIE MET AFVALMATERIAAL KUNNEN ZEER RELEVANTE EN GEDETAILLEERDE INFORMATIE OPLEVEREN OVER DE ONTSTAANS- EN BEWONINGSGESCHIEDENIS VAN HET KASTEEL. MET NAME GEGEVENS OVER DE OUDSTE FASEN VAN HET KASTEEL ZIJN VOORAL IN DE GRACHT TE VERKRIJGEN. ALS BESLOTEN ZOU WORDEN OM DEZE GRACHT VRIJ TE GRAVEN ZOU HET RAADZAAM ZIJN VOORAFGAAND DE EXACTE LIGGING, DATERING EN FASERING MET BEHULP VAN PROEFSLEUVEN TE DOCUMENTEREN. HET VERDERE UITGRAVEN VAN DEZE GRACHTEN ZOU IN HET KADER VAN EEN BEGELEIDING KUNNEN PLAATSVINDEN. DE AARD EN OMVANG VAN EEN ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK BIJ HET UITGRAVEN VAN DE HOOFDGRACHT ZAL IN NAUW OVERLEG MET HET BEVOEGD GEZAG MOETEN PLAATSVINDEN.

AFVOER- EN AANVOERGRACHTEN

INDIEN DE HOOFDGRACHT WORDT UITGRAVEN ZOU HET RAADZAAM ZIJN OM OOK DE TOEVOERGRACHT (SLOOT) EN AFVOERGRACHT WEER VRIJ TE LEGGEN OM STANK- EN MUGGENOVERLAST TE BEPERKEN. DE LIGGING VAN DEZE GRACHTEN EN DE OORSPRONKELIJKE GROOTTE VAN DE HOOFDGRACHT KOMT NIET GEHEEL OVEREEN MET DE KADASTRALE INMETING 1811-1832. ALS BESLOTEN ZOU WORDEN OM DEZE GRACHTEN VRIJ TE GRAVEN ZOU HET RAADZAAM ZIJN VOORAFGAAND HIERAAN DE EXACTE LIGGING, DATERING EN FASERING DAARVAN MET BEHULP VAN PROEFSLEUVEN EN BORINGEN TE DOCUMENTEREN. HET VERDERE UITGRAVEN VAN DEZE GRACHTEN ZOU IN HET KADER VAN EEN BEGELEIDING KUNNEN PLAATSVINDEN. DE AARD EN OMVANG VAN EEN ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK BIJ HET UITGRAVEN VAN DE AAN- EN AFVOERGRACHTEN ZAL IN NAUW OVERLEG MET HET BEVOEGD GEZAG MOETEN PLAATSVINDEN.

VOORBURCHT

EEN GROTE VRAAG IS OP WELKE MANIER HET TERREIN GELEGEN TEN NOORDEN VAN DE HOOFDBURCHT IN HET VERLEDEN IS GEBRUIKT. BIJ HET BOORONDERZOEK IS AANGETOOND DAT HET PERCEEL DAT MOGELIJKERWIJS GEBRUIKT IS ALS VOORBURCHT, BEGRENSD IS GEWEEST MET EEN GRACHT OF SLOOT. DE DATERING, FASERING EN EXACTE LIGGING VAN DEZE BEGRENZING STAAT NIET VAST, EVENMIN OF SPRAKE IS VAN EEN MIDDELEEUWSE VOORBURCHT. VOORBURCHTEN ZIJN EEN VAN DE MINST ONDERZOCHE DELEN VAN EEN KASTEEL EN ER IS DAN OOK WEINIG OVER BEKEND. ONDER HET RECENTE OPHOOGPAKKET VAN ZAND KUNNEN NOG BELANGRIJKE RESTEN ZIJN BEWAARD.

HOPHOF/TUINEN

HET MEEST NOORDWESTELIJKE DEEL VAN HET PLANGEBIED IS OP DE KADASTRALE KAART UIT 1737 AANGEDUID ALS EEN TUIN, MISSCHIEN OOK TE INTERPRETEREN ALS HOPHOF. BIJ HET BOORONDERZOEK, IS GEEN BEGRENZING AANGEBOORD DIE WIJST OP EEN BEGRENZING IN DE VORM VAN EEN GRACHT OF SLOOT. NADER ONDERZOEK IN DE VORM VAN PROEFSLEUVEN ZOU KUNNEN UITWIJZEN OF NOG RESTEN AANWEZIG ZIJN VAN DEZE TUIN.

FYSISCH GEOGRAFISCH ONDERZOEK

DE BELANGRIJKSTE CONCLUSIES UIT HET BOORONDERZOEK ZIJN DAT DE WOONHEUVEL ZICH OP EEN DEKZANDHOOGTE BINNEN EEN OUDER BEEKDAL (OF FLUVIOPERIGLACIAAL DAL) BEVINDT. HET DEKZAND LIJKT SECUNDAIR TE ZIJN AFGEZET, VERMOEDELIJK GEDURENDE DE TWEEDE HELFT VAN HET HOLOCEN. DE HOOFDAFVOER VAN DE DOMMEL LAG TEN TIJDE VAN DE AFZETTING VAN HET DEKZAND ELDERS, VERMOEDELIJK IN EEN MIN OF MEER NOORD-ZUID GEORIËNTEERDE (REST)GEUL, DIE TEN OOSTEN VAN HET PLANGEBIED LIGT. DEZE GEUL WATERDE TEN NOORDOOSTEN VAN HET PLANGEBIED AF IN EEN BREDER OOST-WEST GEORIËNTEERD BEEKDAL (DE VERMOEDELIJKE VOORLOPER VAN DE DIEZE EN BEERSE OVERLAAT). VOORLOPIG IS NOG ONDUIDELIJK HOE DE AAN- EN TOEVOER VAN DE HOOFDGRACHT GEREGULEERD WERD EN OF ER SPRAKE IS VAN EEN RESTGEUL OF GEGRAVEN LOOP TER PLEKKE VAN HET NOORDELIJKE DEEL VAN HET PLANGEBIED. DIEPERE, GETRAPTE KIJKGATEN IN COMBINATIE MET HET PLAATSEN VAN ENKELE BORINGEN KUNNEN HIER MOGELIJK EEN ANTWOORD OP GEVEN. DAARNAAST IS HET VAN BELANG VOOR DE LEEFBAARHEID EN BEWONINGSGESCHIEDENIS VAN DIT DEEL VAN HET DOMMELDAL OM TE WETEN HOE DIT GEDEELTE VAN HET DOMMELDAL IS GEVORMD. WAS HET GEBIED TEN TIJDE VAN

DE BEWONING VAN KASTEEL MAURICK EN OUD HERLAER BIJVOORBEELD NOG PERMANENT WATERVOEREND EN WANNEER IS HET DEKZAND BINNEN HET BEEKDAL AFGEZET? TER BEANTWOORDING VAN DEZE VRAGEN DIENT BIJ HET SCHRIJVEN VAN EEN PLAN VAN AANPAK/PROGRAMMA VAN EISEN MET EEN EVENTUEEL (GEO)ARCHEOLOGISCH VERVOLGONDERZOEK REKENING TE WORDEN GEHOUDEN.

EVENTUEEL ZOU OOK OVERWOGEN KUNNEN WORDEN OM HET KASTEELTERREIN DE STATUS VAN BESCHERMD ARCHEOLOGISCH MONUMENT TOE TE KENNEN. VOOR DE WAARDERING VAN DE KASTEELHEUVEL IS VOLDOENDE INFORMATIE BESCHIKBAAR. HIERONDER IS EEN WAARDERING VAN HET TERREIN GEGEVEN VOLGENS CRITERIA VAN DE KNA.

St. Michelsgestel. Archeologische waarderingstabel volgens KNA
Vindplaats 1: kasteel Oud-Herlaer

WAARDEN	CRITERIA	SCORES		
		HOOG	MIDDEN	LAAG
BELEVING	SCHOONHEID	3		
	HERINNERINGSWAARDE	3		
FYSIEKE KWALITEIT	GAAFHEID		2	
	CONSERVERING		2	
INHOUDELIJKE KWALITEIT	ZELDZAAMHEID	3		
	INFORMATIEWAARDE	3		
	ENSEMBLEWAARDE	3		
	REPRESENTATIVITEIT		N.V.T.	

Waardering van de vindplaats volgens de criteria van de KNA.

BELEVING

HET MONUMENT SCOORT HOOG OP ZOWEL SCHOONHEID ALS HERINNERINGSWAARDE. HET KASTEEL EN DE KASTEELBOERDERIJ IS EEN ZICHTBAAR RELICT UIT DE MIDDELEEUWEN EN NIEUWE TIJD WAAR ZICH ENKELE BELANGRIJKE HISTORISCHE GEBEURTENISSEN HEBBEN AFGESPEELD DIE MEDEBEPALEND ZIJN GEWEEST VOOR DE ONTWIKKELING VAN DE REGIO SINT-MICHIELSGESTEL EN 'S-HERTOGENBOSCH.

FYSIEKE KWALITEIT

GAAFHEID

DELEN VAN DE VOORBURCHT ZIJN MOGELIJK DOOR HET HISTORISCHE GRONDGEBRUIK (MODERNE STALLEN MET KELDERS) VERSTOORD. AFGEZIEN DAARVAN ZIJN DE (MUUR)RESTEN EN OPHOGINGEN OP DE KASTEELHEUVEL EN DE VULLINGSLAGEN VAN DE GRACHTEN UITSTEKEND BEWAARD GEBLEVEN.

CONSERVERING

BIJ DE WAARNEMING IS TOT VLAK ONDER HET MAAIVELD GOED GECONSERVEERD MUURWERK IN DE KASTEELHEUVEL AANGETROFFEN. OOK DE STAAT VAN HET AANGETROFFEN VONDSTMATERIAAL IS GOED. DE CONSERVERINGSOMSTANDIGHEDEN ZIJN DAARDOOR ALS GOED TE KWALIFICEREN.

ZELDZAAMHEID

KASTELEN, ZEKER COMPLETE KASTEELTERREIN ZIJN ZELDZAAM IN NEDERLAND. ZEKER ALS HET EEN ONREGELMATIG RONDE BURCHT BETREFT DIE ZICH MOGELIJK

VANUIT EEN MOTTEKASTEEL HEEFT ONTWIKKELD. HIERVAN ZIJN ER WEINIG IN NEDERLAND BEWAARD GEBLEVEN.

INFORMATIEWAARDE

VANWEGE DE ZELDZAAMHEID VAN DIT TYPE KASTEEL, DE BOUWHISTORISCHE ONTWIKKELING ÉN DE GOEDE FYSIEKE KWALITEIT IS DE INFORMATIEWAARDE HOOG.

ENSEMBLEWAARDE

DE ARCHEOLOGISCHE CONTEXT IS HOOG IN VERBAND MET HET VOORKOMEN VAN DIVERSE ANDERE KASTELEN LANGS DE DOMMEL IN DE REGIO WAARVAN HERLAER MOGELIJK TERUGGAAT TOT DE VOLLE MIDDELEEUWEN. DE OORSPRONKELIJKE LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT IS NOG VOLLEDIG AANWEZIG: HET OMRINGENDE LANDSCHAP, INCLUSIEF BOS EN AKKERPERCELEN IS NAGENOEG COMPLEET BEWAARD GEBLEVEN EN NIET VERDWENEN ALS GEVOLG VAN DE DORPS- EN STADSVORMING. DE ENSEMBLEWAARDE KRIJGT DAAR OM EEN HOGE WAARDE.

ALS GEKEKEN WORDT NAAR DE WAARDERINGSTABEL HEEFT KASTEELTERREIN OUD-HERLAER VOOR BELEVING EEN SCORE VAN 6 PUNTEN, VOOR FYSIEKE KWALITEIT EEN SCORE VAN 4 PUNTEN EN VOOR INHOUDELIJKE KWALITEIT 9 PUNTEN. DIT IS AANLEIDING ZIJN OM DE VINDPLAATS TE BEHOUDEN EN EVENTUEEL ZELF DE STATUS VAN BESCHERMD ARCHEOLOGISCH MONUMENT TOE TE KENNEN. DE BEGRENZING VAN DE TE BEHOUDEN VINDPLAATS IS AANGEGEVEN OP DE VERWACHTINGSKAART (BIJLAGE 7) EN OMVAT ZOWEL DE HOOFDBURCHT, DE VOORBURCHT, EN HET GRACHTENSTELSEL, INCLUSIEF AAN- EN AFVOERGRACHTEN.

BOVENSTAAND ADVIES DIENT BEOORDEELD TE WORDEN DOOR DE BEVOEGDE OVERHEID (GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL) EN LEIDT TOT EEN SELECTIEBESLUIT. DIT BETEKENT NIET DAT REEDS GESTART KAN WORDEN MET BODEMVERSTORENDE ACTIVITEITEN OF DE DAAROP VOORBEREIDENDE ACTIVITEITEN.

HOEWEL GETRACHT IS EEN ZO GEFUNDEERD MOGELIJK ADVIES TE GEVEN OP GROND VAN DE GEBRUIKTE ONDERZOEKSMETHODEN, KAN DE AANWEZIGHEID VAN ARCHEOLOGISCHE SPOREN OF RESTEN NOOIT VOLLEDIG WORDEN UITGESLOTEN IN DE GEBIEDEN WAARVOOR GEEN VERVOLGONDERZOEK WORDT AANBEVOLEN. BAAC BV WIL ER DAAROM OP WIJZEN DAT MEN BIJ BODEMVERSTORENDE ACTIVITEITEN ALERT DIENT TE ZIJN OP DE AANWEZIGHEID VAN ARCHEOLOGISCHE WAARDEN (ZOALS VONDSTMATERIAAL EN GRONDSPOREN). BIJ HET AANTREFFEN VAN DEZE WAARDEN DIENT MEN HIERVAN MELDING TE MAKEN BIJ DE MINISTER VAN OCW (IN DE PRAKTIJK DE RCE) CONFORM ARTIKEL 53 VAN DE MONUMENTENWET 1988.

5 Geraadpleegde bronnen

LITERATUUR

AARTS, B., 1999: DE VROEGE BURCHTEN. EEN HISTORISCH ARCHEOLOGISCHE VERKENNING, *HET BRABANTS KASTEEL* JAARGANG 22.

AARTS, B., 2003: MAURICK EN DE VUGHTSE MIDDELEEUWEN, IN: O. THIERS E.A. (RED.), *VUGHT ONVOLTOOID VERLEDEN* (VUGHTSE HISTORISCHE REEKS, VUGHT.

ALTERRA, 2010: GEOMORFOLOGISCHE KAART VAN NEDERLAND (1:50.000). GERAADPLEEGD VIA ARCHIS-II.

ANWB, 2011: TOPOGRAFISCHE ATLAS NOORD-BRABANT (1:25.000), ANWB, DEN HAAG.

BAKKER, H. DE & J. SCHELLING, 1989: SYSTEEM VAN BODEMCLASSIFICATIE VOOR NEDERLAND, WAGENINGEN.

BEELDBANK, 2016: EERSTE KADASTRALE KAARTEN UIT HET BEGIN VAN DE 19E EEUW INCLUSIEF DE OORSPRONKELIJK AANWIJZENDE TAFEL. VERKREGEN IN MAART 2016 VIA [HTTP://BEELDBANK.CULTUREELERFGOED.NL/](http://beelddbank.cultureelerfgoed.nl/).

BERENDSEN, H.J.A., 2008A: LANDSCHAPPELIJK NEDERLAND, ASSEN.

BERENDSEN, H.J.A., 2008B: DE VORMING VAN HET LAND, ASSEN.

BINK, M. EN K. SPIJKER, 2008: *ST. MICHIELSGESTEL HERLAAR/DOMMELLOOP, INVENTARISEREND VELDONDERZOEK DOOR MIDDEL VAN PROEFSLEUVEN*, BAAC RAPPORT A-07.0091, 'S-HERTOGENBOSCH.

BOSHOVEN, E.H., BUESINK, A., GEERTS, H.M.M., WILLEMS, J.M.J. & J. DE WINTER, 2009: *GEMEENTE SINT-MICHIELSGESTEL. EEN ARCHEOLOGISCHE INVENTARISATIE EN VERWACHTINGSKAART*. BAAC RAPPORT V-08.0263, DEVENTER.

CENTRAAL COLLEGE VAN DESKUNDIGEN (CCVD), 2013: KWALITEITSNORM NEDERLANDSE ARCHEOLOGIE (KNA) LANDBODEMS, VERSIE 3.3, SIKB, GOUDA.

CLEIJNE I. J., 2008: *ST MICHIELSGESTEL KASTEEL NIEUW HERLAAR, ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK*, BAAC RAPPORT A-07.0090, 'S-HERTOGENBOSCH.

HENDRIKS, J., 1981: OUD HERLAER, *HET BRABANTS KASTEEL*, JAARGANG 4, 4.

HUIJBERS, A., 2010: CENTRAL PLACES IN THE CONFLUENCE AREA OF THE RIVERS DIEZE, DOMMEL AND AA IN THE ROMAN PERIOD AND THE MIDDLE AGES. A LONG-TERM PERSPECTIVE. IN: *MEDIEVAL AND MODERN MATTERS, ARCHAEOLOGY AND MATERIAL CULTURE IN THE LOW COUNTRIES*.

HOOGENDIJK 2012; DENTENER, IN PREP.

JANSSSEN, H.L., J. M.M. KYLSTRA-WIELINGA EN B. OLDE MEIERINK, 1996: *1000 JAAR KASTELEN IN NEDERLAND, FUNCTIE EN VORM DOOR DE EEUWEN HEEN*, UTRECHT.

JANSSSEN, H.L., 1986. BRICKS, TILES AND ROOFING TILES IN 'S-HERTOGENBOSCH DURING THE MIDDLE AGES. IN: D. DEROEUX (ED.), *TERRES CUITES ARCHITECTURALES AU MOYEN AGE*, ARRAS, 72-93.

MOOREN, J.R., 2016: *PLAN VAN AANPAK BOUWHISTORISCHE OPNAME EN INVENTARISEREND VELDONDERZOEK (VERKENNENDE FASE) PLANGEBIED BOERDERIJ OUD-HERLAER TE SINT-MICHIELSGESTEL*. BAAC BV, 'S-HERTOGENBOSCH.

MULDER, DE. E.F.J., M.C. GELUK, I.L. RITSEMA, W.E. WESTERHOFF EN T.E. WONG, 2003: *DE ONDERGROND VAN NEDERLAND*, GRONINGEN/HOUTEN.

NEDERLANDS CENTRUM VAN NORMALISATIE, 1989: *CLASSIFICATIE VAN ONVERHARDE GRONDMONSTERS*. NEN 5104. DELFT.

SMEETS-KLOKGIETERS, E., 2015: *BOERDERIJ OUD HERLAER SINT MICHIELSGESTEL WAARDESTELLING*, UTRECHT.

SPIERINGS, M., 1976: OUD HERLAAR, HET KASTEEL, DE LEENHOF, DE HEREN EN DE HEERLIJKHEID, *BRABANTS HEEM* 28, 3.

STICHTING VOOR BODEMKARTERING (STIBOKA), 1984: BODEMKAART VAN NEDERLAND, BLAD 45W 'S-HERTOGENBOSCH (1:50.000). STIBOKA, WAGENINGEN.

WEBSITES

AHN-2, 2016: ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND. VERKREGEN VIA ESRI ARCGIS, VERSIE 10.1 VIA ARCGIS ONLINE.

BRABANTS HISTORISCH INFORMATIE CENTRUM (BHIC), 2016; HISTORISCHE INFORMATIE VAN NOORD-BRABANT. VERKREGEN IN DECEMBER 2011 VIA WWW.BHIC.NL.

NOORD-BRABANT, 2016; CULTUURHISTORISCHE WAARDENKAART EN ONTGRONDINGENKAART (2007) PROVINCIE NOORD-BRABANT. ONLINE GERAADPLEEGD VIA [HTTP://WWW.BRABANT.NL/KAARTEN/CULTURELE-KAARTEN/CULTUURHISTORISCHE-WAARDENKAART-EN-VIA-URL](http://WWW.BRABANT.NL/KAARTEN/CULTURELE-KAARTEN/CULTUURHISTORISCHE-WAARDENKAART-EN-VIA-URL) [HTTP://ATLAS.BRABANT.NL/ARCGIS/SERVICES](http://ATLAS.BRABANT.NL/ARCGIS/SERVICES).

TNO-NITG, ALTERRA WAGENINGEN EN MINISTERIE VAN INFRASTRUCTUUR EN MILIEU, 2016; NATIONALE DATABASE BOORGEGEVENS EN GEOLOGISCHE OVERZICHTSKAART VAN NEDERLAND. GERAADPLEEGD IN MAART 2016 VIA WWW.DINLOKET.NL.

Lijst van afbeeldingen

- 1.1 KAART VERVAARDIGD DOOR BAAC, MET GEBRUIKMAKING VAN KAARTMATERIAAL VAN DE TOPOGRAFISCHE DIENST, EMMEN.
- 1.2 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A16.056_0015328.
- 2.1 KAART VERVAARDIGD DOOR BAAC, MET GEBRUIKMAKING VAN KAARTMATERIAAL VAN ALTERRA, 2010.
- 2.2 KAART VERVAARDIGD DOOR BAAC, MET GEBRUIKMAKING VAN KAARTMATERIAAL VAN HET AHN.
- 2.3 HISTORISCHE PRENT VAN KASTEEL HERLAER.
- 2.4 KAART VAN DE HEERLIJKHEID OUD HERLAER (HERLAER) TE SINT-MICHIELSGESTEL, 1737, DOOR P.J. ADAN, BHIC; COLLECTIE KAARTEN EN TEKENINGEN VAN HET STREEKARCHIEF LANGS AA EN DOMMEL, NR 343. ORIGINEEL BERUST IN GEMEENTEARCHIEF BERGEN OP ZOOM.
- 2.5 KAART VERVAARDIGD DOOR BAAC MET GEBRUIKMAKING VAN DE KADASTRALE MINUTEN UIT 1811-1832.
- 2.6 LUCHTFOTO VAN DE RAF, 1944, BEWERKT DOOR BAAC.
- 2.7 UITSNEDE UIT EEN KAART IN HET BEZIT VAN DE FAMILIE BINCK TE HAANWIJK, ST MICHIELSGESTEL. KAART VERVAARDIGD DOOR I.F.W. DECKER, 9 JUNI 1769, MAASTRICHT.
- 3.1 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.
- 3.2 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.
- 3.3 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.
- 3.4 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.
- 3.5 KAART VERVAARDIGD DOOR BAAC MET GEBRUIKMAKING VAN EEN PLATTEGROND VAN HET KASTEEL VAN OUD HERLAER (HERLAER), 1735, HENDRIK VAN DER BECKUITGEVER ONBEKEND. BHIC; COLLECTIE KAARTEN EN TEKENINGEN VAN HET STREEKARCHIEF LANGS AA EN DOMMEL, NR. 5A32 IN COMBINATIE MET DE KADASTRALE MINUUT 1811-1832.
- 3.6 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.
- 3.7 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.
- 3.8 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.
- 3.9 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.
- 3.10 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.

- 3.11 KAART VERVAARDIGD DOOR BAAC MET GEBRUIK MAKING VAN EEN
PLATTEGROND VAN HET KASTEEL VAN OUD HERLAAR (HERLAER), 1735,
HENDRIK VAN DER BECKUITGEVER ONBEKEND. BHIC; COLLECTIE KAARTEN
EN TEKENINGEN VAN HET STREEKARCHIEF LANGS AA EN DOMMEL, NR. 5A32.
- 3.12 FOTO VAN DUIT VAN DE HEERLIJKHEID BATENBURG (UIT HOOGENDIJK 2012;
DENTENER, IN PREP.)
- 3.13 FOTO DOOR BAAC. OPGRAVINGSDOCUMENTATIE A-16.0056.

Bijlagen

BIJLAGE 1 GEOLOGISCHE EN ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

BIJLAGE 2 GEMEENTELIJKE VERWACHTINGSKAART

BIJLAGE 3 KADASTRALE MINUUTPLAN OP HOOGTEKAART

**BIJLAGE 4 LIGGING KASTEEL TEN OPZICHTE VAN HUIDIGE
BEBOUWING**

BIJLAGE 5 BOORPUNTENKAART

BIJLAGE 6 BOORBESCHRIJVINGEN

BIJLAGE 7 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTINGSKAART

BIJLAGE 8 BEGRIPPENLIJST